СЭБЭР ТАРЯАЛАНГЪАА УРГАСА ЭЛБЭГ

Республикымнай колхоз, совхо-дай габшагай бэрхэ механи-орнуудай эршэтэ ажалаар агро-ническэ эрхим болзорто та-даhан тарилга аяар 700 мянган гектар тала дайдада мэл-н, долгилон ургажа байна. Газарай хүрьhэн нойтоор элбэг байжа, эртэ таригда-ургамалнууд саг соогоо бултайжа, раа хушажа эхилээ hэн. Хожомойшье та-а бараг hайнаар ургажа, үндэр баян урга-ургажа болохоор үндэhэ hуури табяа. ибэшье май, июнь соо зарим нютагуудта рhан тогтууригүй сагай уларил, хүйтэн хал гараад байhан нарай ургамалнуудай сада бага зэргэ hаад ушаруулан алдаа. hээ уламжалан, элдэб түрэлэй буртаг үб-хүйтэрhэн нютагуудта таряалан дээрэ үлүү-ргахаар забдаа hэн.

игэбэшье hаань, баян ургасын түлөө эрид тэмсэжэ байhан ажахынууд саг дарыдань г үбhэ гэмтээхэ, тэрэниие усадхаха хэм-абажа шадаа. Энэ ушарта самолёдуудые лэн, буртаг үбhэнэй ургажа захалhан по-удта агаарhаа гербицид сасажа үрдиhэн а. Имэ аргаар республика доторнай 26 ан гектарта «ногоон түймэр» сарагдаа. имэ бүтээсэ ехэтэй хэмжээ ябуулга илан-Мухар-Шэбэрэй, Хяагтын, Зэдын үйлэдбэ-н управленинүүдэй ажахынуудта ехэ талмай дээрэ хэгдэhэн жэшээтэй. Түнхэнэй Саянай совхоздо 1500 гектар, Хяагтын Ленинэй нэрэмжэтэ, «Родина» колхозуудта 1000—1000 гектар шэниисэ, мүн Мухар-Шэбэрэй Суулгын, Бэшүүрэй совхозууд болон бусад ажахынуудай ехэхэн хэмжээнэй тарилга буртаг үбhэнhөө сэбэрлэгдээ.

Зунай дунда hара гараба. Орой таригдадаг ургамалнууд тушаа онсо анхархаар үе орожо ерэбэ. Илангаяа кукуруза, саахарай свёкло, хартаабхын хойноhоо уламжэ хангалгатайгаар харууhалха, зурууд хоорондын элдүүрилтэ хэхэдээ тэдэндэ нэмэлтэ тэжээл болгон минеральна үтэгжүүлэнүүдые, шэбхын шүүhэ, үнэhэ хүрьhэндэнь оруулха саг тулажа ерэбэ. Эрилтэ ехэтэй эдэ ургамалнуудай агротехникые шудалhан механизаторнууд — кукуруза, саахарай свёкло, хартаабха ургуулагшад ургасынгаа хойноhоо эрхимээр харууhалжа байна. Тиихэтээ хамта тэдэнэр газарайнь хүрьhэндэ нэмэлтэ тэжээл оруулха.

Пропашной ургамалнуудые харууhалха хүдэлмэрые Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин Калининай нэрэмжэтэ артелиин механизаторнууд тон оролдосотойгоор эмхидхэн ябуулна. Эндэхи свёклошод Андриян Сахаров, Спартак Куприянов гэгшэд ургуулжа байhан 120 гектар тарилга дээрээ шухала шухала агротехническэ хэмжээ ябуулгануудые хаhа саг соонь бэелүүлнэ. Ургасые гэмтээдэг хоротой хорхой шумуулгай тэмсэнэ.

Түс колхозой кукурузашан Калистрат Устинов 250 гектар кукуруза хамаrhаа үрид тарижа дүүргээ hэн. Тэрэнэй участок дээрэ нэгэ жэгдээр ургажа байhан кукурузын карай эшэнүүд намилзан байна. Плантацияа хэдэ дахин борнойлхоhоо гадна, энэ механизатор полиингоо шадархи бишыхан нуурнуудай уhые наг шэбхээр эдеэшүүлжэ, тэрээгээрээ кукурузаа уhалхаяа түхеэржэ байна.

Хартаабхашадайшье харюусалга энэ үедэ ехэ. Тарилгаяа буртаг үбhэндэ барюулхагүйн түлөө оролдосотой түрүү механизаторнууд — хартаабхашаднай эршэтэйгээр тэмсэжэ байна. Улаан-Үдын үйлэдбэриин управлениин «Маяк» колхозой хартаабхашад Мелнкей Пыкин, Тимофей Брылев гэгшэд 300 гектар хартаабха hуулганхай юм. Тэдэнэр участогуудаа хоёр дахин борнойлонхой, мүнөө гурбадахяа борнойлжо, үндэр эшэтэй болоhон газарнуудта зурууд хоорондын элдүүрилтэ хэжэ захалхань.

Ургасынгаа хойноhоо hайн харууhа эмхидхэжэ, тиихэтээ хамта нэмэлтэ тэжээлээр хүрьhэндэнь хүсэ оруулжа, сүлөө забдагүй хүдэлжэ байhан кукурузашадай, свёклошодой, хартаабхашадай нэрэ алдарые үйлэдбэриин алишье управлениhээ олоор дурдажа боломоор. Зүгөөр мүнөө үедэ бэелүүлэгдэхэ, саашадаашье үргэлжэлүүлэгдэхэ агротехническэ гол шухала эдэ хэмжээ ябуулганууд хаа хаанагүй нэгэ жэгдээр, эмхи гуримтайгаар ябуулагдажа байна гэхын аргагүй.

Үйлэдбэриин управленинүүдhээ байгша оной июлиин 1-нэй байдалаар абтаhан мэдээсэлнүүдые хараад үзэхэдэ, hанаа амар, тэниглэн hуухаар бэшэл байна. Жэшээнь, республикын колхозууд болон совхозуудта таригдаhан бүхы кукурузын 27 процентнь нэгэ дахин, миил 3 процентнь хоёрдохёо элдүүрилэгдэhэн жэшээтэй. Кукурузын ургасын харууhалга Улаан-Үдын, Хориин, Баргажанай болон Зэдын үйлэдбэриин управленинүүдэй ажахынуудта тон хангалтагүйгөөр эмхидхэгдээ. Жэшээнь, Улаан-Үдын управлениин ажахынууд 8066 гектар кукурузынгаа миил 66 гектарыень нэгэ дахин борнойлонхой.

Хартаабхын ургасын хойноhоо харууhалга Кабанскын ажахынуудта яhала hайнаар эмхидхэгдэнэ. Бүхы тарилгынгаа 94 процентыень нэгэ дахин, 66 процентыень хоёрдохёо элдүүрилэнхэй. 3071 гектар хартаабха тариhан Улаан-Үдын үйлэдбэриин управленидэ арайхан 16 гектарынь харууhалагдаад байнхай.

Свёклын хойноhоо харууhалга бүришье сошордомо байдалтай. Энэ үнэтэ ургамалые ургуулжа hураhан, мэргэжэлтэйшье болоhон Мухар-Шэбэрэй колхоз, совхозууд баhал яаранагүй. Газарыень зөөлэрүүлхэ, буртаг үбhыень түүхэ, ургасыень шэнгэрүүлхэ хүдэлмэри үргэлжэдөө эрхилэгдэхээр болоо гэн гэhээ, 5 процент тарилгын ургаса шэнгэрүүлэгдээд, 19 процентнь зөөлэрүүлэгдээд байhан жэшээтэй.

hүүлэй хоногуудта республикымнай алишье нютагта нилээд горитойгоор бороо ороо, гандажа байhан газарай хүрьhэ hанаhанда хүрэтэр шииргтүүлээ. Иигээд наранай элшэ улам шантадажа, али бүхы ургамалнуудай эшэ ногоон татаhандал адляар ургахань гээшэ. Энэл үедэ ургасаяа буртаг үбhэндэ даруулхагүйн, хорхой шумуулда гэмтээлгэхэгүйн түлөө оролдохо тон шухала.

Агрономууд, хартаабхашад, кукурузашад, свёклошод бүхы техникэеэ, зэр зэмсэгүүдээ ургасын харууhалгада табижа, бүтээсэ ехэтэйгээр ашаглаха уялгатай. Энэл үедэ таряа харууhалганда бүхы анхаралаа табибал, ургасаяа улам арьбадхаха ехэ аргатайбди. Ургамалай нэгэншье эшэ буртаг үбhэнhөө, хоротой хорхой шумуулhаа болжо бү гэмтэг лэ. Ургасын хойноhоо харууhалгые эрхимээр үнгэргэе.

ЕЛОРУССИИН СОВЕТ СОЦИАЛИС ЕСПУБЛИКЫН АЖАЛШАДТА

КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Верховно Соведэй Президиум. эй Министрнүүдэй Совет фашис эзэмдэлгэhээ республикынь сүдэhөөр 20 жэлэй ойтой дашарамдуулан, Белоруссиин ажалшадые зүрхэнhөө амаршална.

вет Белоруссиин газар дайдые гитлеровскэ булимтарагшадhаа сүэн Совет Армиин сэрэгшэдэй, партизанска тэмсэлэй баатарнуудай, белорусс арадай эрэлхэг габьяань совет хүнүүдэй зүрхэ сэдьхэлдэ э мүнхэ оршохол. Фашизмда эсэргүү, эсэгэ оронойнгоо жаргалта н ерээдүйн байдалай түлөө тэмсэлдэ ами наhаяа үгэгшэд тухай арюун лаг дурасхаалые Советскэ Союзай арадууд хододоо hанажа ябахал. ммунизм байгуулгын асари ехэ зорилгонуудые бэелүүлхэ хэрэгтээ амжалта туйлахыень Белоруссиин ажалшадта хүсэнэбди.

КПСС-эй Центральна Комитет	СССР-эй Верховно Соведэй Президиум	СССР-эй Министрнүүдэй Совет

БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган.

41-дэхи жэлээ гарана. № 157 (10525) | 1964 оной июлиин 4, суббото | Сэн 2 мүнгэн

УРГАСАНЬ — УЛАМ hАЙЖАРНА

Ургасын хойноhоо зүбөөр харууhалха, буртаг үбhэнтэй саг соонь тэмсэхэ тушаа Хяагтын «Родина» колхозойхид илангаяа анхарал табина. Буртаг үбhэнэй эгээл олоор гаража байhан полинуудта самолёдоор гербицид сасагдажа, хүдөө ажахын ургамалнуудай гараса улам hайжараа.

Кукурузын ногоон тэжээл нёдондонойхиhоо hураггүй ехээр ургуулха уялгатай Георгий Дамнилов Михаил Климов хоёр зурууд хоорондын элдүүрилгэ шанартайгаар хэжэ дүүргэбэ. Нэмэлтэ тэжээл болгон ургасадаа суперфосфат оруулаа.

Саахарай свёкло нютагжуулжа байhан Василий Андреев баhал хүхюутэй. Уржэлтэй hайн газарта саг болзортоо таригдаhан свёклонь hайнаар гаража байна. hаяхан зурууд хоорондын элдүүрилгэ хэхэтээ хамта нэмэлтэ тэжээл оруулба. Свеклонюд нүхэр Совиковский, Афанасьев гэгшэд баян ургаса хуряахын түлөө нүхэдhөө дутуугүйгөөр оролдоно. Эндэнь буртаг үбhэнэй үндэhэн hалгагдаhан, газарынь үтэгжүүлэгдэhэн. Үлүү эшэ набшануудынь шэнгэрүүлэгдэнхэй. Иигэжэ гектар бүриин лаб 125 центнер саахарай свёкло хуряагдахал ха.

А. СУРМАЧ.

Республикын колхоз, совхозуудта гүрэндэ мяха, hү, үндэгэ, нооhо худалдаха хахад жэлэй түсэбэй дүүргэлтэ тухай

1964 оной июлиин 1-нэй мэдээн

(Түсэбэй дүүргэлтэ процентээр)

Управленинүүд, аймагууд	Мяхан: Дүүргэлтэнь	Мяхан: 1963 онойхитой сасуулбал	hүн: Дүүргэлтэнь	hүн: 1963 онойхитой сасуулбал	Үндэгэн: Дүүргэлтэнь	Үндэгэн: 1963 онойхитой сасуулбал	Нооhон: Дүүргэлтэнь	Нооhон: 1983 онойхитой сасуулбал
Баргажанай	109	92	116	122	105	100	245	101
Зэдын	104	88	104	119	119	124	148	192
тэрэ тоодо:								
Зэдын аймаг	108	77	105	116	123	123	—	172
Захааминай аймаг	98	116	102	124	110	127	—	6,6 дахин
Яруунын	116	81	109	126	125	135	179	78
Кабанскын	167	109	102	123	68	75	3,4 дахин	139
Хяагтын	104	86	95	100.8	94	96	156	102,4
Мухар-Шэбэрэй	104	93	104	121	106	114	141	121
Түнхэнэй	103	105	101	132	73	102	249	156
тэрэ тоодо:								
Түнхэнэй аймаг	96	110	107	132	73	102	—	98
Ахын аймаг	—	64	66	134	—	—	—	—
Улаан-Үдын	102	99	109	101	106	124	162	87
Хориин	104	98	110	114	119	128	135	108
Баунтын аймаг	138	94	112	112	—	—	—	—

ШАТАРАЙ ХЮЛГЭДЭЛ ЖЭРЫЛДЭНХЭЙ

Бэшүүрэй совхоз мүнөө жэлдэ 1100 гектарта кукуруза тариhанхай. Шииг нойто ехэтэй хабарай hүүлээр, шанга наранай элшэ хүсөөр кукурузын эшэнүүд жэгдэ hайнаар ургана. Кукурузашад буртаг үбhэнтэй тэмсэжэ эхилээ. Таригдаhан кукуруза нэгэ дахин, зарим газарта хоёр-гурба дахин борнойлогдоо. Жэшээнь, хоёрдохи отделениин кукурузашан комсомол хүбүүн Михаил Сукнев звеногойнгоо гэшүүдтэй хамта 200 гектар кукурузынгаа тарилга гурба дахин борнойлоод, эдэ үдэрнүүдтэ зурууд хоорондын элдүүрилгэ утааша, хүндэлөөшэнь хэжэ байна. Тиихэдэ нэгэдэхи отделениин кукурузашан Георгий Болонев 200 гектар талмайгаа хоёр удаа борнойлоод, мүн лэ зурууд хоорондын элдүүрилгэ үргэлжэлүүлжэ байха юм.

Кукурузын полинууд буртаг үбhэгүй, шатарай хюлгэдэл жэрылдэн харагдана.

Гектар бүхэнhөө 300 центнерhээ бага бэшэ ургаса хуряахын түлөө тэмсэнэбди гэжэ механизаторнууд мэдүүлнэ.

Б. БОРИСОВ.

Мухар-Шэбэр.

Мүнөөдэрэй шухала асуудал

ХОНИ ХАЙШАЛАГШАДАЙ, ЭРГЭЖЭЛТЭДЭЙ АНХАРАЛДА

hанартай hайн нооhо гүрэндэ лдаха түсэбөө дүүргэхын, лэн дүүргэхын түлөө респуб-мнай колхоз, совхозуудай хү-эрилэгшэд эдэбхитэй оролдо-йгоор жаллажа байна.

э жэлдэ хараалагдаhан нооhо алха түсэбөө дүүргэхэ бүхы боломжо бии гээшэ. Энээнээ гоор бэелүүлхын түлөө хонин нhөө дунда зэргээр 3,4 кило-м нооhон (зачётно шэгнүү-) хайшалагдаха болоно. Гэхэ а үнгэрэгшэ жэлдэ хонин бү-ө дунда зэргээр 3,2 килограмм алагдаа hэн. Энэ баримта юу улнаб гэхэдэ, нооhо хайшалха бөө дүүргэхэ, үлүүлхэ гээшэ харюусалгатай хэрэг болоно.

эн түрүүндэ хони хайшалагша н ажалдаа тон нарин нягтаар аха ушартай. Хониной хү-дэнь, гэдэhэндэнь, нюрган-, толгойдонь, хүлнүүдтэнь ба-ншье нооhо үлөөжэ болохогүй. гэхэдэ, хонин бүхэндэ орой-50 грамм хараатай нооhон гдэхэ болоо hаа, республика 700—800 центнер хүрэтэр он гээлтэ хоролтодо ороход бо-бшуу. Тиигээдшье яараhан, hэн дээрэhээ, мүн дүршэл бари багатай hаа боложо, ноо-дахин дахин таhара хайша-ажа, богонихон болгогдошодог. таарашатүй ябадал гээшэ.

hалгалта хэжэ үзэхэдэ, Хяаг-үйлэдбэриин управлениин колхоз, совхозуудта нооhон шанаргүйгөөр хайшалагдана. ник» гэдэг совхоздо бүришье шэгүй ааша гаргагдана. Эндэ н бүхэнhөө 50, дээшэшье нооhон дутуугаар хайшалаг-н байба. Гадна хониной нооhо ра хайшалжа, шанаргүй бо-болгохо ушар яhала тохёол-. Шадабари, дүршэл багатай алагшадта алдуу дутуунь соонь заажа үгэхэ тухай мэр-этэд бодомжолногүй. Имэ гүй ушар үйлэдбэриин зарим вленинүүдэй ажахынуудта-узэгдэнэ. Эдэ дутагдалнуудые усадхахын тула ажахы бү-хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд зохихо хэмжээ абаха, хони хайшалагшадай ажалые саг үргэлжэ хинан шалгажа байха уялгатай.

Нооhо худалдаха түсэбөө сохом дүүргэхын түлөө хурьгадай нооhо хайшалха шухала. Хэрбээ үнгэрэгшэ жэлдэ республикын ажахынуудhаа 900 центнер хурьганай нооhон тушаагдаhан hаа, энэ жэлдэ 3 мянга гаран центнертэ хүргэгдэхэ арга бии. Энээниие колхоз, совхоз бүхэнэй хүтэлбэрилэгшэд, хонишод заатагүй хараадаа абаха ушартай.

Эрхим шанартай нооhо тушаахада түлбэринииье ехэ байдаг. Гэхэ зуура республикымнай олохон ажахынууд шанаргүй, элдэб муу холисотой нооhо тушаана. Улаан-Үдын управлениин «Дружба» колхозойхидой hаяхан тушааhан нооhониинь дууhан шорой шохой болошоhон, шанаргүй байгаа. Мухар-Шэбэрэй, Зэдын, Хяагтын үйлэдбэриин управленинүүдэй зарим ажахынууд мүн лэ шанартай hайн нооhо тушааха тухай хүсэдөөр hанаата болоногүй.

Нооhо шанар шанараарнь зүбөөр илгаха гээшэ баhал ехэ удха шанартай. Энээниие hайса мэдэжэ байбашье, зарим ажахынуудай нооhо илгагшад ажалдаа тон харюусалгагүйгөөр хандана. Тиигэжэ элдэб шанарай, классай нооhо холижо багсалха ушар үзэгдэнэ.

Колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, зооветмэргэжэлтэд хониной нооhо саг соонь, гээлтэ хоролтодо оруулангүйгөөр, шанартайгаар хайшалха тухай бүхы зохихо хэмжээнүүдые дары абаха ёhотой. Хонидые түргөөр, шанартайгаар хайшалха оренбургынхидай түрүү аргые улам дэлгэрүүлхын, имэ дүршэл шудалагшадые бүри олошоруулхын түлөө оролдолго гаргагдаха болоно.

Багаханшье нооhо гээлтэ хоролтодо оруулангүйгөөр, эрхим шанартайгаар «сагаан алтаяа» хуряажа абаха мүрысөө хони хайшалагшадай дунда үргэдхэел.

Л. ПЕТИНОВ,
Хүдөө ажахын продуктнуудые абаха, бэлэдхэхэ министерствын хүдэлмэрилэгшэ.

Фекла Сидорова Анна Панькова хоёр дүй дүршэл ехэтэй гахайшад гэжэ Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхоздо үнинэй суутай юм. Тэдэнэр мүнөө 800 гаад толгой поршоонхонуудые харууhална.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Фекла Сидорова (наада таладань), Анна Панькова.

Ц. БАБУШЕЕВЭЙ фото.
Мухар-Шэбэр.

Яруунынхидай үүсхэлээр

МҮРЫСӨӨН ДЭЛГЭРНЭ

Үбhэ хуряалгын шухала, харюусалгатай үе оронхой. Манай Сэлэнгын совхозой ажалшад тэжээл бэлэдхэлгын хүдэлмэриие богони болзор дотор үнгэргэхэ зорилго табяад, ажаллажа байна. Эдэ үдэрнүүдтэ яруунынхидай үүсхэл бригада, фермэ бүхэндэ зүбшэн хэлсэгдээ. Ниитын малда үбhэ тэжээл бэлдэхэ түсэбөө 1,5 дахин дүүргэхэ гэжэ шиидэhэн Яруунын управлениин колхоз, совхозуудай уряае дэмжээд, энэ жэлдэ адууhа малдаа бардам хүрэхэ тэжээл абаха зорилготойбди.

Имэ арга боломжо ажахыдамнай бии. Зунай эхин сагта бороо хура ехэтэй байжа, таряанай гарасада hайнаар нүлөөлбэ гээшэ. Сабшалангай үбhэ ногоон муу бэшээр ургаа. Совхознай бүхы сабшалан дээрэhээ хамта 31740 центнер үбhэ абахаар хараална. Хабар эртэ, мүн зундаа уhалагдаhан зарим нуга, сабшалангай газарhаа га бүриин 15—20 центнер үбhэн хуряагдаха байха.

Мүнөө жэлдэ үбhэ хуряалгын үедэ 15 звено ажаллаха юм. Тэрэ тоодо 3 оньhожоруулагдаhан звено эмхидхэгдээ. Тиимэ звенонуудай ажал сабшалга, тармалгаhаа эхилээд, hүрилэлгэ хүрэтэрөө оньhожоруулагданхай. Звено бүхэндэнь 3 «Беларусь» трактор, 3 тракторай косилка, тармуур, үбhэ hүрилдэг бусад зэр зэмсэгүүд даалгажа үгтөө. Хүдэлмэриинь түсэб соо ажалаа ямар гуримаар эмхидхэхэ, хэды хоног соо үнгэргэхэнь заагданхай. Гадна энэ жэлдэ совхозоймнай мелиоративна нэгэ отряд эмхидхэгдэжэ, пропашной ургамалнууд таригдаа hэн. Нүхэр Гусевай хүтэлбэрилдэг отрядайхид ургасаяа харууhалхынгаа хажуугаар үбhэ хуряалгада хабаадаха, отрядайнгаа хүсөөр 290 гектар сабшалан хуряаха юм.

Энээнhээ гадна, хонишод өөhэдынгөө хүсөөр үбэлжэлгын үедэ малдаа хүсэд хүрэхэ тэжээл абаха. hаалиин фермэнүүдтэ баhал иимэ хүдэлмэри ябуулагдаха байна. Мүнөө үбhэ хуряалгада олонхи звенонууд жэгдэрэн оронхой.

Тэжээл бэлэдхэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадагшадые урмашуулхын тулада совхозоймнай дирекци, партийна комитет зохихо хэмжээ абанхай. Социалис мүрысөөнэй дүн 10 хоног бүридөө согсологдожо, ажалдаа шалгарагшадта Улаан туг, дамжуулгын вымпелнүүд барюулагдажа байха юм.

В. МИХАЙЛОВ,
Хяагтын управлениин Сэлэнгын совхозой главна агроном.

ТҮРҮҮШЫНЬ АЛХАМ ЭНЭЛ ДАА!

Зунай дүрбэ hарын турда үхэр буруу бэлшээн ргалуулха зорилгоор Хүр-н совхоздо тусхай брига-эмхидхэгдэбэ гэhэн мэ-эл «Буряад үнэн» газе-н июниин 30-най номерто лологдоhон байгаа. Брига-н гэшүүд абаhан уялгаяа бол дүүргэхын түлөө хо-н хараага түсэб табиhан . Эдэнэрнай дүрбэ hарын шада малаа бэлшээн тар-уулжа, сүүдхэдээ 1000 граммаар нэмээхэ гэжэ шиидэhэн байха. Июлиин нэгэнэй үдэр тус совхозой мэргэжэлтэд дурсагдагша бригадын гүүртэнүүдээр ябажа, малыень шэгнэжэ үзөө. Ахалагша адуулгашан Осор Нимаевай харууhалдаг 169 толгой мал тус бүридөө сүүдхэдээ дунда зэргээр нэгэ килограмм 106 граммаар нэмэhэн байба. Нүгөөдэ—Моисей Даниловай адуулдаг 162 толгой залуу мал дунда зэргээр нэгэ килограмм 13 граммаар нэмэhэн. Гурбадахи гүүртын — Бадма Шоймполовой 168 толгой малай шэгнүүр нэгэ килограмм 15 граммаар нэмэhэн юм. Гурбан гүүртын 502 толгой малай шэгнүүр нэгэ hарын туршада хамта дээрээ 130 центнерээр нэмэбэ. Үүсхэл гаргаhан совхозой малшадай түрүүшынь амжалта энэл даа!

В. ГУМПЫЛОВ.

Хори.

ОВЕТСКО-ИНДОНЕЗИЙСКЭ МЭДҮҮЛГЭ

АКАРТА, июлиин 2. (ТАСС). Индонезиин Респуб-1964 оной июниин 22-hоо июлиин 2 хүрэтэр й Верховно Соведэй делегациин байха үедэнь циин толгойлогшо, СССР-эй Министрнүүдэй Сове-рүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо А. И. Микоянай, зиин Республикын хүтэлбэрилэгшэдэй хоорондо шээр Богорто, удаа тээнь Тампаксирингдэ хэлсээ-хэгдэhэн байна. Энээн тухай эндэ тунхаглагдаhан ско-индонезийскэ мэдүүлгэ дотор хэлэгдэнэ.

хэлсээнүүд халуун хани ёhоной оршон байдалда патайгаар үнгэрөө. Политическэ, экономическэ үдтэ хабаатай, мүн Индонезиин Республикада зэсэгүүдые үгэхэ тухай олон асуудалнуудаар үгэеэ ойлголсогдоо.

Энэнэй урда тээ мэдээсэгдэhэнэй ёhоор, шэнэ тухэлэй колониалис Малайзиие буруушааhан Индонезиин арадай тэмсэлые Советскэ Союзай арадууд дэмжэнэ гэжэ эдэ уулзалгануудай үедэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо А. И. Микоян онсолон тэмдэглээ гээд мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ.

Экономикын талаар абабал, Асаханска барилгын саашанхи түсэбүүд, худалдаа наймаанай удаан болзортой шэнэ хэлсээнэй проект бэлдэхэ тухай, мүн бусадшье асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ.

СССР НОРВЕГИ ХОЁРОЙ ХООРОНДЫН ХАНИ ХАРИЛСААНАЙ ТҮЛӨӨ

Н. С. Хрущев химическэ заводтой танилсаба

ОСЛО, июлиин 2. (ТАСС-ай тусхай корр.). СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущев, тэрээниие үдэшэжэ ябалсаhан хүнүүд мүнөөдэр Ослоhоо поездоор гараад, Порсгрунн хотэ шадархи Херойя гэжэ газарта ошожо, селитрэ үйлэдбэрилдэг заводтой танилсаба.

Городой хүн зон, комбинадай хүдэлмэришэд Советскэ правительствын толгойлогшые хани халуунаар угтаба.

Никита Сергеевич хүдэлмэришэдтэй гараа барин амаршалалсаад, ажал хүдэлмэри болон ажабайдалдаа амжалта туйлахыень хүсэбэ.

Хүдэлмэришэд халуун баярай үгөөр харюусаад, hайн hайхан ябахыень Н. С. Хрущевто хүсэбэ. Советскэ правительствын толгойлогшо, тэрээнтэй хамта ябалсаhан хүнүүд комбинадай захиргаанай байшанда оробо. Эдээнтэй хамта Норвегиин премьер-министр Э. Герхардсен, министрнүүд Х. Ланге, О. Гундерсен, К. Трасти, Л. Гранли гэгшэд ошолсоhон байна. «Норшк Гидро» концерның генеральна директор Р. Эстбю, директор Х.-Клингенберг гэгшэд айлшадые угтаа.

Р. Эстбю Херойядахи комбинадай үйлэдбэриин ажал хэрэг тухай хөөрэжэ үгэбэ.

Тиигэhэнэйнь удаа комбинадай цехүүдые харалга эхилээ. Комбинадай бүхы территори дээрэ, Совет правительствын толгойлогшын ябаhан лэ газарта, тэрэниие хүдэлмэришэд халуунаар амаршална. Нэгэ набтаршаг хүбүүн Никита Сергеевичэй хажууда ерээд, гараа табижа үгэхыень гуйба. Н. С. Хрущев энеэбхилэн байжа, hарбайhан саарhан дээрэнь гараа табиба. Эрик Селмер гэжэ нэрэтэй тэрэ хүбүүн ехэл золтой баяртай. Тэрээниие репортёрнууд хүреэлшэбэ. Селмер hургуули hаяхан дүүргэhэн, мүнөө эндэ хамhабариин хүдэлмэри хэжэ байhан тухайдаа хөөрэнэ.

Н. С. Хрущев энэ предприятиин үйлэдбэрилэн гаргадаг үтэгжүүлгэнүүдые ехэтэ hонирхон хараба.

Цехүүдhээ гарахадань, тэндэ суглараад байhан хүдэлмэришэд ехэ хүхюутэй баяртайгаар амаршалаа. Хүдэлмэришэд олоной дундаhаа удаа дараалан гаража ерээд, Советскэ правительствын толгойлогшын гарые барина, hайн, дулаан үгэнүүдые хэлэнэ. Тиигэжэ шадаагүй хүнүүд Н. С. Хрущевые холоhоо амаршална. Энээндэ харюу болгожо, гараа үргэн амаршалхадань, hайшаал баярай үгэнүүд хэлэгдэнэ, альга ташалган зэдэлнэ.

Н. С. Хрущев комбинадай хүдэлмэритэй танилсажа дүүргээд, хүдэлмэришэдэй клубай байдаг «Херойягай байшан» тээшэ шэглэн дабшаба. Тэндэ комбинадай хүдэлмэришэд, албa хаагшадай түлөөлэгшэд хүлеэжэ байгаа. Хүхюун хөөрэлдөөн болобо. Никита Сергеевич Хрущев профсоюзай эмхинүүдэй бүридэл тухай, профсоюзууд болон захиргаанай хоорондын харилсаан тухай асууба.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын хүндэлэлдэ «Норшк Гидро» концерның дирекциин сайлалга хэhэнэй hүүлээр комбинадтай танилсалга дүүрээ.

Концерның генеральна директор Р. Эстбю Н. С. Хрущевто, бусад совет айлшадта хандан, амаршалгын үгэ хэлэбэ.

Н. С. Хрущев харюугай үгэ хэлээд, СССР болон Норвегиин хоорондохи хани ёhоной харилсаае хүгжөөхын түлөө, хоёр ороной арадуудай аша туhада, эб найрамдал хангахын тулада харилсаа холбоогоо улам бэхижүүлхын түлөө духаряа бариба.

Сайлалгань хани халуун оршон байдалда үнгэрөө. Айлшадай, үдэшэжэ ябаhан хүнүүдэй машинанууд поезд тээшэ шэглэн дабшаба. Никита Сергеевичэй вагоной хажууда комбинадай хүдэлмэришэд, алба хаагшад суглараад, альга ташалдан амаршалаа.

Хүдэлмэришэдэй түлөөлэгшэ Андерс Херлофсенэй Н. С. Хрущевто бэлэгүүдые барюулхадань, амаршалгын баярай альга ташалган шэнэ хүсэтэйгөөр нэжэгэнэбэ. Советскэ правительствын толгойлогшо халуун анхаралайнь, hайн hайхан үгэнүүдэйнь түлөө баясхалан хүргөөд, энээниие бүхы хүдэлмэришэдтөө дамжуулхыень, тэдэндэ амжалта болон зол жаргал хүсэнэ гэжэ хэлэхыень гуйба. Н. С. Хрущевой гуйлтые заатагүй дүүргэхэб гэжэ А. Херлофсен найдуулна.

Н. С. Хрущев, тэрээниие үдэшэжэ ябалсаhан хүнүүд үдэшэндөө Осло бусажа ерээ.

(ТАСС)

ЗАМБУУЛИН ШЭНЖЭЛХЭ ТУХАЙ СУГЛААНУУД БОЛОБО

Академик А. А. БЛАГОНРАВОВТАЙ хөөрэлдөөн

һаяхан болоод дүүрэһэн эрдэмтэдэй хуралдаан уласхоорондын эрдэм шэнжэлэлгын ажабайдалда айхабтар ехэ удхатай ушарал болоһон байгаа. Ямар тиимэ суглаануд болоо һэм гэхэдэ: замбуулинай дайдые хэрэглэхэ тушаа уласхоорондын комитедэй (Коспар) конференци Флоренцидэ, мүн замбуулинай дайдые амгалан еһоор хэрэглэхэ тушаа ООН-ой комитедэй хууль-техническэ подкомитедэй сесси Женеводэ болоһон юм.

СССР-эй Эрдэмэй академиин замбуулинай дайдые шэнжэлхэ болон хэрэглэхэ комиссиин түрүүлэгшэ академик А. А. Благонравовай һаяхан Москвада бусажа ерэһэнэйнь һүүлээр, ТАСС-ай корреспондент тэрээндэ хандажа, тэдэ туйлагдаһан үрэ дүнгүүдэй ямар удха шанартай байха тухай хэлэжэ үгэхые гуйһан байгаа.

АСУУДАЛ: замбуулин тухай асуудалнуудай алиндань суглаануудай дээрэ түсгаар анхарал табигдааб?

ХАРЮУ: ондоо одонууд тээшэ ниидэжэ ошолготой холбогдоһон шэнжэлэлгэнүүд тухай зүбшэн хэлсэлгэдэ гол һаналаа табиһан байна. Газар дэлхэй шадархи замбуулинай дайдада орходоо, ондоо одонһоо ошохо ниидэлгэһээ бүри ехэ олон янзын мэдээсэл абтаха аабза гэжэ хүлеэхэ дүүрэн үндэһэн бии. Тиимэһээ Коспарай конференци дээрэ зүбшэн хэлсэгдэһэн асуудалнууд хадаа ямар холуур байһан замбуулинай дайдые ашаглаха ямар арга бии гэшэб гэхэ сэхээ хэлсэгдээ һэн. Тон ойрын зорилгонуудай гэхэдэ: һарада ниидэжэ ошолго байһан зангаараа.

Одонуудай хоорондохи зайнуудай физикэ, тон түрүүн радиационно бүһэлүүрнүүд болон ондо ондоо туяа шэнжэлхэ тухай түсгаар анхарал табигдаа.

Замбуулинай биологи тухай хэлэхэдэ, юун болоо һаа, наранай системэ одонууд дээрэ ажамидаралай бии байжа боломоор эрхэ байдал тухай асуудал тон һонирхолтой.

Советскэ мэдээсэлнүүдэй 30 гаран гүрэнүүдэй түлөөлэгшэд угаа ехээр һонирхожо шагнаа гэжэ академик А. А. Благонравов тэмдэглээ (ондоо ямаршье гүрэнһөө үлүү олон—аяар 40 гаран шухала асуудалнуудаар СССР элидхэл хээ).

Замбуулин шэнжэлхэ туршалгануудай үрэ дүн шэнжэлэн үзэхэ тушаа СССР-эй үүсхэлээр бии болгогдоһон уласхоорондын мэргэжэлтэдэй бүлэгэй хэһэн мэдээсэл конференци дээрэ анхаралтай шагнагдаа. Хии агаарай дээдэ талые ракетын горючиин хаядалаар бузарлуулжа болохо тушаа; мүн эдэ зүйлнүүд тухай туршалгануудай үрэ дүнгүүдые зүбшөөл үгэхэ эрхэтэй байһан гү, али тиимэ туршалгые хорижо шадаха уласхоорондын зохихо эмхи зургаанда энээн тухай эртээнһээ дуулгаха уялгатай гэһэн шиидхэбэри конференци дээрэ абтаа.

АСУУДАЛ: эдэ суглаанууд дээрэ үшөө ямар шухала удхатай хэлсээнүүд баталагдаа гэшэб?

ХАРЮУ: Москва Вашингтон хоёрой хоорондо табигдаһан сэхэ холбоон тухай хэлсээ баталагдаһан гэй хамагта амжалта гэжэ тоолохоо болоно ааб даа. Академик Благонравовай хэлэһэнэй ёһоор бэе бэеһээ холо байһан сагай уларил шэнжэлхэ түб газарнууд жэшээлхэдэ саг соо 6 час тухай хоорондоо мэдээсэлнүүдые андалдан абалсажа үрдэгтэй байһан тэрэнь хэрэгтэй болоно юм, тиимэһээ сэхэ холбоон холбоотой болохо шухала байна ха юм.

Мүнөө сэхэ хэлхеэ холбоотой болоод байхада хии агаарай ямар байһан тухай шухала мэдээсэлнүүдые дэлхэйн бүмбэрсэг дээгүүр саг зуурахана абалсаха аргатай болохол.

Иимэ сэхэ хэлхеэ холбоон хадаа газар дээрэхи сагай уларилай хойноһоо ажаглан хараһан мэдээсэлнүүдые, мүн хэмэл одонууд дээрэһээ абтаһан метеорологическа картануудые болон фотозурагуудые тухэреэн сүүдхэ соо дамжуулдаг болохо юм.

Газар дэлхэй дээрэһээ хэгдэһэн ажаглалтые хэмэл одонууд дээрэһээ абтаһан мэдээсэлнүүдтэй сасуулан хараха һанаашалагтай. Газар дээгүүрэй хүйтэн бүрхөөсые хэмэл одонуудай шэнжэлгэнүүд тушаа тэгшэн байха юм.

Сэхэ табигдаһан хэлхеэ холбоо ашаглалга гаргашануудые СССР болон США аб адляар хубаажа абаха гэлсэбэ гэжэ эрдэмтэ тэмдэглээ. «1964 оной дүүрэтэр нэгэ ... андалдан абалсадаг болохоо гэжэ хөөрэлдэбэбди»,—гэнэ.

Дам сааша советскэ болон американска эрдэмтэд замбуулинай биологи болон медицинын талаар хамтаржа ажалаа эхилхэ тухай хэлсэбэ гэжэ А. А. Благонравов мэдээсэнэ.

«Эрдэм ухаанай энэ хоёр һаяхан бии болоһон һалбаринууд хадаа космонавтнуудай бэеын энхэ элүүр байлга, аюулгүй болон амар мэндэ ябалгые хангаха хэрэгтэ сэхэ хамаатай юм»,—гэбэ.

Замбуулинай биологи болон медицинын талаар хамтаржа зохёол бэшэхэ һанаашалагтай. Тэрэниие бэшэхын тулада Американ болон совет тээхэ тоно мэргэжэлтэд хабаадуулагдаха юм. Тиин 1966—1967 онуудта ород болон Англи хэлэн дээрэ тиимэ зохёол хэблэгдэн гараха, тэндэ мүнөө сагай замбуулинай биологи болон медицинын тухай шэнжэлхэ асуудалнууд үгтэхэ тухай харюунууд толилогдохо зэргэтэй.

США-гай түлөөлэгшэдтэй хэлсээ хэхэ үедэ газар дэлхэйн соронзон талбай шэнжэлэн үзэһэн мэдээнүүдые сасуулан хараһан. Тодорхой болгоһон байгаадыб. «Электрон-2» болон «Космос-26» гэжэ хэмэл одонуудай түлхалжатайгаар буулгажа абаһан советскэ мэдээнүүд американскиинда орходоо, бүрин дүүрэн байшоо гэжэ академик тэмдэглээ.

АСУУДАЛ: Замбуулин шэнжэлэн үзэлгэдэ хабаадалсадаг гүрэнүүд болон арадуудые бүри олон болгохо һэн һанамжа бии гү?

ХАРЮУ: мүнөө дээрэ арга болон олохоор дутамаг байһан гүрэнүүдэй болон һүлөөр хүгжэнги оронуудай олон бүлэг замбуулин шэнжэлхэ асуудалнуудаар холбогдоһон туһаламжа үгэхэ Женевадо болоһон суглаан дээрэ гаар анхарал татаа.

Энэдхэгтэ геофизическэ ракетануудые туршаха газар бии болгоһон түүхэ ябала болошотой туршалга гэжэ академик А. А. Благонравов хэлэбэ.

Газар дэлхэйн шадархи хии агаарай шэнжэлэн үзэхын тулада ООН-ой нэгэ налата доро һаяхан бии болгогдоһон энэ полигон ерынхэй хэлсээнүүд урагшатайгаар ябуулна.

Замбуулин шэнжэлэн үзэхэ хэрэг мүнөө үедэ улам эршэтэй болошоо байнхай. Наранай системын одонуудта хүрэжэ үзэхэ гэһэн хүн түрэлтэнэй һанал хүсэлэй бэелүүлэгдэхэ сагһаа олонхи зоной һанадагта орходоо ойро лэлэд ойро болоно байгаа юм ха гэжэ академик дүүргэлтэ дээрэа мэдүүлэ (ТАСС).

УРАЛАН НАРИЖУУЛГЫН ЭСТАФЕТЭ

Цехтэ ороһоор лэ хүн зоной өбөөрмоор газарта нэгэ багахан урнын табяатай байхыень харахат. Дээрэнь «Эндэ уралан нарижуулгын эстафетэ» гэжэ бэшээтэй.

— Энэшни үглөөгүүр манай цехтэ ошохонь бэшэ гү?—гэжэ хоёр хүдэлмэришэд хоорондоо хөөрэлдэн гаража ошобод. Энэ ушар һаяхан судна заһабарилгын заводто болоо һэн.

Уралан нарижуулгын эстафетэ. Заводой уралан нарижуулагшадай бүлгэмэй соведэй ээлжээтэ заседани дээрэ уралан нарижуулгын талаар үнгэрһэн һарын дүн хэлсэгдэжэ байба. Дүн бирагүй, дурадхалнууд үсөөн ороһон, зариманиинь харагдаашьегүй. Эмхидхэлэй хүдэлмэриин һула дээрэһээ иимэ ахир байдал тохёолдоо бшуу.

Энэ заседани дээрэ заводой ниитын конструкторнуудай бюрогой хүтэлбэрилэгшэ инженер А. В. Юхлин уралан нарижуулгын эстафетэ үнгэргэхэ гэһэн дурадхал оруулба. Тэрэнэй дурадхалые цехүүдтэ уралан нарижуулгын хүдэлмэри эмхидхэгшэд Л. П. Пустовой, И. И. Коршунов гэгшэд халуунаар дэмжээ һэн.

Тиигэжэ уралан нарижуулгада хүн зониие олоор хабаадуулха шэнэ арга—эстафетэ хэрэглэхэ гэжэ шиидхэгдэбэ. Энээнээ юрын конкурсдал адли болгохогүйн тула цех бүхэндэ удаан бэшэ—3 үдэртэ байлгаад, саашаданьдамжуулха, хаана, ямар цехтэ дамжуулхаяа түрүүшээр соносхохогүй (тиигэбэлни эстафетын ерэхые мэдэжэ байгаад, үнинэй бэлэдхэлтэй, үрид ороһон зарим дурадхалнуудые [illegible] байжа болохо ха юм) гэжэ тогтообо. Богонихон болзорто экономическа ашаа үрэ ехэтэй олон дурадхалнуудые эстафетэдэ үгэһэн цех, таһаг, участогууд, зарим уралан нарижуулагшад шагнагдаха гэхэ мэтэ тусхай услови баталагдаа һэн.

Эстафетые эмхитэй гуримтайгаар үнгэргэхэ тухай уралан нарижуулагшадта, бүхы хүдэлмэришэдтэ хэлэгдээ, үйлэдбэридэхи шиидхэгдээгүй асуудалнуудаар хөөрэлдөөн цех бүхэндэ боложо, ямар ажал оньһожоруулха, али түхеэрэлгэ нарижуулан һайжаруулха гэхэ мэтэдэ тэдэнэй анхарал хандуулагдаа. Энэ хэрэгтэ цехүүдэй техническэ соведүүд, ниитын конструкторска бюрогой консультационно пункт хабаадуулагдаа. Тиигэжэ хүдэлмэришэд хэрэгтэй заабари, зүбшэл алишье сагта абаха аргатай болоо. Энээн тушаа инженерүүд Гареев Р. С., Шукшин Л. П., Чойбсонов С. Ш. горитой оролдолго гаргаа, уралан нарижуулагшадта ехээр туһалаа.

Эстафетэ эгээн түрүүлэн модо болбосоруулдаг цехтэ ерэбэ. Хүдэлмэришэн И. С. Молчанов түрүүшын дурадхал оруулба. 3 үдэрэй туршада 15 дурадхал эндэһээ орожо, 10-ниинь үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдэхээр хараалагдаа.

Заводой бүлгэмэй совет цех бүхэнһөө ороһон уралан нарижуулгын дурадхалнуудай түрүүшын дүн хаража үзэдэг. Эстафетэдэ хабаадагшадай, үнэтэ дурадхал оруулагшадай нэрэ тусхай самбарта бэшэгдэжэ, олоной анхарал татадаг. Энээн тухай завод доторхи радиогоор дамжуулагдадаг. Иимэ дамжуулга долоон хоногтоо 1 дахин хэгдэдэг.

Али нэгэн цехһээ эстафетын ондоо цехтэ дамжуулагдамсаар эндэ суглараһан дурадхалнууд заводой главна мэргэжэлтэдтэ үгтэдэг, тэдэнэр һанамжа, дурадхалаа хэлэдэг заншалтай. Мэргэжэлтэ ороһон дурадхалые 7 хоногой туршада шалгажа, үйлэдбэридэ ямар ашатуһатай байһыень элирүүлдэг.

Энээнэй һүүлээр лэ заводой администраци, партийна, профсоюзай организацинуудтай хамта шиидхэдэг байна.

Абтаһан дурадхалнуудые үйлэдбэридэ түргөөр нэбтэрүүлхэ тушаа тодорхой хэмжээнүүд мүн лэ хараалагдаһан. Жэшээнь, цехэй өөрынгөө хүсөөр бүтээжэ шадаха дурадхалнууд тэрээ руунь сэхэ эльгээгдэдэг. Нэгэ бага ороо нарин хүдэлмэриин хэрэгтэй болбол түршан шалгадаг, жэжэ хэрэгсэлнүүдые бүтээдэг цехтэ эльгээдэг юм.

Түрүүшын үдэрһөө эстафетэ эмхи гуримтайгаар эхилжэ, хүн зон тэрэниие ехээр һайшаажа, эдэбхитэйгээр хабаадалсажа оробо. Энээн тушаа тоо, баримтанууд элитээр гэршэлнэ. Үнгэрһэн жэлдэ заводой 117 уралан нарижуулагшадһаа хамта 154 дурадхал ороо һэн. Харин эстафетын түрүүшын һарада 90 уралан нарижуулагшад 136 дурадхал оруулаа. Эстафетэдэ түрүү һуури эзэлжэ, шан абаһан заводой главна технологой таһагай коллектив 49 дурадхал оруулһан байха. Тэрэнэйнь 44-ниинь абтаад, мүнөө үедэ нэбтэрүүлэгдэжэ эхилээ. Хүдэлмэришэн Ярослав Васильевич Марин 3 дурадхал оруулаанхай. Нэгэ дурадхалынь 3600 түхэригэй алмалта хэхэ арга заводто олгоо.

Тэрэшэлэн инженерүүд В. Б. Санжижапов, В. Ф. Чиркин, технолог В. С. Деревцов, цехэй начальник Г. В. Куклин болон бусад үнэтэ дурадхалнуудые оруулжа, ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ яһала туһа нэмэри хээ.

Уралан нарижуулгын эстафетэ үргэлжэлһөөр.

Н. МАЛЬЦЕВ.

ХҮДЭЛМЭРИШЭДЭЙ ЁҺО ЗАНШАЛААР

Даажа абаһан ажалаа һайнаар дүүргэээд лэ байха гээщэ бага. Эдэбхи үүсхэл гарган ажаллаха, коммунис ёһоор ажаллаха хэрэгтэй. Коллективэй һэшхэл—шинии өөрыншье һэшхэл. Ши бүхы коллективэйнгээ түлөө харюусалгатайш, коллектив шинии түлөө харюусалгатай гэһэн үгэнүүд хүдэлмэришэнэй һэшхэлэй ёһо гурим болгогдонхой. Иимэ ёһо гурим баримталан локомотив-вагон заһабарилгын заводой оло мянган хүдэлмэришэд ажаллана.

Локомотив-вагон заһабарилгын завод... Республикымнай промышленностиин түрүүшын завод, промышленностиимнай гигант. Гуша гаран жэлэй саада тээ ой тайга байһан газарта бодхоогдожо эхилһэн энэ завод республикымнай хүгжэлтэдэ, индустри байгуулгада, хүдэлмэришэн ангиин хүмүүжэн ургалгада айхабтар ехэ удха шанартай, онсо һуури эзэлнэ. Урданъ хүдөө ажахы бага зэргээр эрхилдэг Буряад нютагта Эхэ оронойнай зүүн тээхи түмэр замай заһабарилга-барилгын түшэг тулгуури болоһон тус завод түрүүшын табан жэлэй шиидхэхы дүрбэдэхи жэлдэ баригдажа эхилээ һэн. Энэ барилга габшагай ёһоор баригдаха барилга гэжэ соносхогдоод, комсомолой путевкоор олон залуушуул Россин түбэй городуудһаа эндэ ерэжэ, ерээдүйн промышленна гигант болохо заводые бодхоолсоһон. Мүн республикымнай зүг бүхэнһөө, хүдөө тосхонуудһаа ерэһэн буряад залуу хүбүүд, басагад энэ заводой барилгада хабаадалсаһан, һүүлээрнь мэргэжэл шудалжа, түрэл болоһон заводтоёо хуби заяагаа холбожо, тэрээндээ хүсэ шадалаа зорюулан ажаллаа. Холын Дээдэ-Бургалтай нютагһаа ерэһэн Гомбо Лубсанов мүн лэ хүдэлмэришэнэй мэргэжэлтэй болоһон. Тэрэ мүнөөшье эндээ ажаллаһаар. Тэрэнэй хүбүүд Александр эсэгэ шэнги түрэл заводтоо дурлажа, залуу наһанайнгаа залиршагүй зориг, хүсэ шадал хамтынгаа ажал хэрэгтэ зорюулжа ябана. Вагон хабсаралгын цехэй мастер А. Г. Лубсанов комсоргоор һунгагдаһан. Степан Балдынов, Базар Ринчинов, Рандал Рабданов, Николай Оширов болон бусад олон буряад хүбүүд гушаад онһоо эндэ хүдэлһэн намтартай. 1935 оной юһэ һара соо тусхай бэлэдхэл гараһан, мэргэжэлтэй болоһон 1000 хүдэлмэришэдэй 280-ниинь буряадууд байгаа. Буряадаймнай промышленна гигант байгуулгада ород, буряад, татар, казах, мүн ондоошье олон яһатан эбтэй эетэйгээр, гар гараа барилсан ажаллаа. Ажал хэрэгээрээ суурхажа, мүнөө үеын түрүүшүүлэй дундаһаа Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутат Роман Хасанович Торонов, Сергей Амбуев, Даша Дармаев болон бусадые нэрлэмээр.

Байгаалиин баялигуудаар айхабтар баян манай республикада түмэр зам хүгжөөхэ, түмэр замай транспортын заһабарилга-барилгын бааза байгуулагдажа эхилээ һэн. Сибириин, Алас Дурна зүгэй түмэр замай холын аянай паровозуудые, товарна болон пассажирска вагонуудые заһабарилха, запасной частьнуудые бэлэдхэхэ зорилго тэрэнэй урда табигдаа һэн.

Эгэ гушан жэлэй саада тээ, 1934 оной июниин нэгэндэ түрүүшын паровоз заводой цехтэ асарагдажа, заһабарилагдажа эхилһэн байна. Хүсэндөө үшөө ороодүй заводой хүдэлжэ байбашье, бүтээгдэһэн түрүүшын паровозой асарагдахада хүдэлмэришэдэй ёһотой һайндэр болоо һэн. Энэ паровоз 22 үдэрэй туршада заһабарилагдажа дүүргэгдээ. Хүдэлмэришэд С. Г. Попов, П. А. Птащенко, Дрозд, Сбитков болон бусад түрүүшын паровоз заһабарилха зол хубитай байба. Тэдэнэр бултадаа бусад городуудһаа эндэ ерээ һэн. Семен Григорьевич Попов мүнөөшье эндэ ажаллаһаар. Модон материалнуудай цехэй начальник Аким Иванович Лобынцев, аппаратна цехэй мастер Иван Иванович Каховский, заһабарилгын-механическа цехэй токарь Евгений Селиверстович Ладыгин гэгшэд али олон бэрхэшээлнүүдһээ айнгүйгөөр, гэдэргээ сухарингүйгөөр түрүүшын үдэрһөө мүнөө хүрэтэр ажаллаа.

Заводой баригдажа эхилһэн тэрэ сагта Владимир Пашковой даадаг бригада бэрхэшээл тэсэжэ гараха, барилгын дүүрэтэр эндэ хүдэлхэ гэһэн үүсхэл гаргаа һэн. Барилгашад энэ үүсхэл халуунаар дэмжэжэ, заводые хараалагдаһан саг болзор соонь ашаглалгада тушааха гэжэ оролдоо. Тэдэнэй хүсэ шадалаар, зоригжолтой ажалаар шэнэ шэнэ цех, корпусууд бодхоогдожо, ашаглалгада тушаагдаа.

Тэрэ холын сагһаа хойшо заводой хүдэлмэришэн ангиин дундаһаа хэды олон үүсхэл гаргагдан дэмжэгдээ, далижаа гээшэб! Барилга дээрэшье, ашаглалгада ороһон цехүүд соошье эсэхэ сусахые мэдэнгүйгөөр ажалладаг хүдэлмэришэд улам олошороо. Заводой түрэһэн үдэрһөө жэл үлүүтэй болоод байхада 1935 оной декабрь соо 300 түрүүшүүл бии болоһон байгаа. Тэдэнэй дундаһаа Евгений Григорьевич Курочкин шалгаржа гараа. Комсомолой уряалаар 1935 ондо эндэ ерэһэн Е. Г. Курочкин хэдэн станок дээрэ хүдэлхэ гэһэн Эхэ оронойнай түрүү хүдэлмэришэдэй үүсхэл эгээл түрүүлэн дэмжэжэ, түрүүшээр хоёр станок хангажа эхилээ. Тиигээд тэрэ 3, һүүлээрнь 4 станок дээрэ ехэ бүтээсэтэйгээр ажаллаа. Евгений Григорьевич дайнай һүүлээрхи табан жэлэй 4 жэл 2 һара соо 15 жэлэй нормо дүүргээ һэн. Нүхэр Е. Г. Курочкинай жэшээгээр түрүү хүдэлмэришэд олон станогуудые хангаха хүдэлөөндэ хабаадалсаһан юм.

Он жэлнүүдэй үнгэрхэ бүри хүдэлмэришэд олошоржо, хүмүүжэжэ байгаа. Урдаа табигдаһан зорилгоёо бодотоор дүүргэхэ, бэрхэшээл дутагдалнуудые зоримгойгоор дабан гаража байһан түрүүшүүлһээ залуушуул жэшээ абажа, ниитын хэрэгтэ хүсэ шадалаа, эрдэм мэргэжэлээ зорюулан ажаллажа һураа. Тэрэ гэһээр заводой коллектив республикымнай хүдэлмэришэн ангиин түрүү зэргэдэ жагсан алхална, хүдэлмэришэдэй ёһо заншал бэе бэедээ, ахамад нүхэдһөө залуушуулдаа дамжуулан үгэжэ ябана.

Жэл ерэхэ бүри заводой урдахи даабари, зорилго ехэ болгогдоо. 1934 онһоо хойшо заводой коллектив нилээд олон паровоз заһабарилаа, шэнээр бүтээгээ. Эхэ оронойнай түмэр замай транспортын хүгжөөгдэхэ, хүсэ ехэтэй локомотивуудаар зэбсэглэгдэхэ зорилгын табигдахада электровоз, тепловоз заһабарилха даабари заводой коллективтэ үгтэбэ. Шэнэ түхеэрэлгэ, шэнэ техникэ тодхон ашаглахын тула эрдэм мэргэжэл, тусхай бэлэдхэл, дүй дүршэл хэрэгтэй болобо. Бүхы хүдэлмэришэдөө техническэ һайн бэлэдхэлтэй болгохо зорилго амжалтатайгаар шиидхэгдэжэ байнхай. Хэдэн сериин электровоз заһабарилга шудалагдаа, тепловозууд заһабарилагдажа эхилээ. Заводой олон мянган хүнүүдһээ бүридэһэн коллектив түрүүшын жэлнүүдэйнгээ хүдэлмэришэдэй ёһо заншал үргэлжэлүүлэн баяжуулжа, шэнэ шэнэ үнэтэ үүсхэл гарган ажаллаһаар.

Буряадай гигантын 30 жэлэй ой

Коммунис ёһоор ажаллаха, ажаһууха гэһэн мүрысөөндэ олоороо хабаадалсажа байһан түрүүшүүл ажал хэрэгтээ бодото коммунис ёһоор хандана. Заводой үрэмдэгшэ Александра Васильевна Грехнева тухай хэн дуулаагүй, мэдэнэгүй гээшэб? Ажалай нормо дээшэлүүлхэ гэһэн тэрэнэй үүсхэл республикымнай промышленна предприятинуудта үргэнөөр дэмжэгдээ. Һайн үүсхэл дуунтай жэшээтэй. Ямар нэгэ гоё һайхан дуу дуулажа эхилхэдэ, бусад хүнүүд тэрэниие дурдалсадаг ха юм. Тэрээн шэнги һайн үүсхэлэй гаргагдахада, тэрэ дары дэмжэгдэжэ, далижажа байдаг. Мүнөө А. В. Грехневагай үүсхэлээр заводто 1000 гаран түрүүшүүл ажаллана.

Республикымнай хүдэлмэришэн ангиин түрүү зэргэдэ жагсажа ябаһан локомотив-вагон заһабарилгын заводойнгоо коллектив соо, мүн республика дотороо суутай болоһон хүдэлмэришэд яһала олон. Социалис Ажалай Геройнууд Петр Петрович Милин, Анисим Николаевич Ошировай алдарта ажал хэрэг үндэрөөр сэгнэгдээ. Юрын буряад хүбүүн А. Н. Оширов коммунизм байгуулха агуу ехэ Программа баталан абаһан партиин XXII съездэй делегат боложо, Буряад нютагайнгаа коммунистнуудые түлөөлһэн байна.

Совет араднай, парти, правительство заводой коллективэй габьяа, эршэтэ ажалые үндэрөөр сэгнээ. 1944 ондо завод Ленинэй орденоор шагнагдаа, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй болон ВЦСПС-эй дамжуулгын Улаан тугта хэды дахин хүртэлсэһэн байна. Олон түрүүшүүл орден, медальнуудаар шагнагданхай, хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй.

Республикымнай түрүүшын промышленна томо предприятиин, ордента заводой коллектив түрүүшын паровоз заһабарилжа эхилһэн 30 жэлэй ойе мүнөөдэр тэмдэглэжэ байна. Алдарта ажал хэрэгээрээ, эдэбхи үүсхэл гарган ажаллажа суурхаһан, заводой эхи табижа, түрүүшын үдэрһөө ажаллаһан, коллективэйнгээ үрдэ габьяатай болоһон ахамад нүхэдөө тэдэнэр мүнөөдэр амаршалжа, хүндэлжэ байна. Саашадаашье совет хүдэлмэришэн нэрээ дурдуулжа, коммунизм байгуулагшадай түрүү зэргэдэ жагсажа ябахал.

С. БАРДАМОВА.

Наһажаашье хүнүүд, залуу үеын түлөөлэгшэд Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын заводто хамтадаа ажаллажа байдаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: тус заводой үнишэй суутай хүдэлмэришэд—вагон хабсаргалгын цехэй токарьнууд М. А. Чернышев, тэрэнэй хани А. З. Николаев.

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

КЕМЕРОВСКЭ ОБЛАСТЬ. Баруун-Сибириин металлургическа заводой байгалай талмай хэдэн километрээр нэмэжэнэ. Оронойнай гурбадахи металлургическа бааза эндэ габшагай түргэнөөр баригдажа байнхай. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: мантан томо домнын баригдажа байһан участогуудай нэгэн.

ТАСС-ай фотохроника.

БУРЯАД ҮНЭН

2-дохи нюур.
1964 оной июлиин 4.

ХУРАМХААН НЮТАГАЙ ҺОНИН

1. Комсомол басаган

Залуу басаган Вера Шапанаева дунда һургуули дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр Хурамхаанай совхозой 1-дэхи отделенидэ тугалшан болоо бэлэй. Үнгэрэгшэ үбэл 40 тугал даажа байгаад, тэдэниээ һайнаар харууһалжа, тус бүриинь шэгнүүр хоног соо 800—900 граммаар нэмээжэ байгаа. Зунай бэлшээриин хаһын ороһонһоо хойшо бүришье оролдосотойгоор ажаллаба. Ерэхэ намар болотор тугалнуудаа 3—3 центнерһээ бага бэшэ шэгнүүртэй болгохо хүсэлтэй.

Вера үнгэрэгшэ декабрь һарада комсомолдо ороо. Агуу ехэ Ленинэй нэрые зүүжэ ябаһан арюун сэдьхэлтэнэй нэгэн ха юм. Иимэ үетэн ажал хэрэгээрээ омогорхохошье, амжалта түйлахашье ёһотой.

2. Эгэшэ дүүнэрэй амжалта

Валентина Раиса хоёрые Хурамхаан тосхонойхид магтадаг болонхой. Эдэ хоёр эгэшэ дүүнэр дунда һургуули дүүргээд, совхоздоо ажаллажа байдаг юм.

Валентина, Раиса Дугароватан совхозойнгоо үнинэй хоньшон нүхэр Ранжуровай отарада ажаллажа байхадаа, даадаг эхэ хонидой 100 толгой бүриһөөнь 95 хурьга абажа түлжүүлээ. Түл абалгын үедэ эхэ хонидые һайнаар харууһалжа, абаһан хурьгадаа гарзада оруулхагүйн тула ехэ анхарал хандуулаа юм.

3. Малшан—депутат.

Ажал дээрэ ультэр жэшээ харуулан хүдэлдэг хадань Гарифа Гатауллинае нютагайхидынь Баргажанай аймагай Соведэй депутат болгон һунгаа һэн. Мүнөө тэрэ 35 тугал харууһалжа байдаг. Тэдэнэйнгээ шэгнүүрые хоног соо 800 граммаар нэмээнэ.

Б. РИНЧИНОВ.

Баргажанай үйлэдбэриин управлени.

„Буряад үнэндэ“ бэшэһэнэй һүүлээр

«Забһартай хана, заһабарилдаггүй колхоз» гэһэн гаршагтай И. Максимов, Д. Цыбанова, Ш. Шойдоров гэгшэдэй бэшэг байгша оной майн 29-нэй номерто толилогдоо һэн.

Закаменск городой Пионерскэ үйлсэдэхи хэдэн гэрнүүдэй потологуудынь, хана, булангуудынь забһартай болошоһоор үнинэй. Тэд эндэхи комхозой хүтэлбэрилэгшэд гэр байрануудые заһабарилха хүдэлмэри эмхидхэнэгүй гэжэ тэрэ бэшэг соо шүүмжэлэгдэһэн байгаа.

Закаменск городой Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ нүхэр А. Садовская газетэдэ толилогдоһон энэ бэшэгтэ иигэжэ харюусаба:

«Пионерскэ үйлсэдэхи байрын заһабарилагдаха гэрнүүд түсэбэй ёһоор 1964 ондо заһабарилагдаха байһан. Мүнөө эндэ заһабарилгын хүдэлмэри эхилээ. Июль һарада энэмнай дүүргэгдэхэ байха».

ЗУРАГЛАЛ

АРЮУХАН ДУҺАЛ

Люда дабхаса субашье үмдэнгүй, сагаан халаадаараа үнеэдээ һаахаяа гараба. Бороо орожол байһаар. Тэнгэри өөдэ харахада һиирэгэр борохон үүлэн үргэлжэ бүрхөөн нялдашаһан хэбэртэй. Габэшье нэгэ хаяаһаа һэхэрдээдшье, үгышье һаа орой дээрэһээ соороодшье хүхэ тэнгэри харагдашахоор һанагдана. Хойто хаданuудай оройгоор харахада хүнгэхэн сибэгэр мана тунаанхай, хүйтэн хүхөөр тооһорно. Ямар аятай һайхан бороо гээшэб. Шаазха шуушаханшье дуулданагүй. Шалдан шанга дуһалнуудшье нюур шабаданагүй. Юрэдөө бүхэли үдэртөө бэлшэһэн үнеэдэй нюрганай норошоод байхые, нарай зөөлэхэн ногооной оройн шүүдэртэжэ байхые харахадаа, нэрэ нэрэ шинии нойтон болоно байна ха юм гэжэ тухайлхаар. Мүн ойрохон байһан гэр тээшээ нюдөө табихада, харлангинаг хашын үнгэ дээрэ халта эли болон, хараада арай торомоор бутархай борохон дуһалнууд жэгдэ аалиханаар газарта бууһал байхыень обёормоор. Тэрэ сэсэрдэһэн мэтэ дуһалнууд юугээрээб даа нарин нагнуурһаа унажа байһан талха һапуулна. Орон дэлхэйшье, мэдэрэлтэ амитан, хүнүүдшье энэ борооё бүгэдэ һайшаана ёһотой. Илангаяа гандажа захалһан газар энэ хурын ганса шье дуһал нюрган дээрээ үлөөнгүй, ханаанхатай, баяртайгаар хүлеэн абажа, шуналтай даамайханаар хүрьһэндөө шэнгээнэ.

Һаажа һууһан үнеэнэйнь уусаһаа халтиран унаһан дуһал Людын шэлэ заха руунь тудажа, нюргаарнь хүйтөөр мүрлэн доошолбо. Люда аягүйрхэн заригад гэншэбэ. Бишыхан ябахадаа үһанай эрьедэ басагад суглараад, альгаараа үһа удхаад бэе бэедээ сасалдан намнасалдагша һэн. Тиихэдэ нюрга руунь даабарлаһан үһан улам эршэ шадал нэмүүлмэ аятайханаар үзэгдэгшэ һэн. Ошнолонто дэлхэйн олохон һайхан үзэгдэлнүүдэй энэ нэгэниинь мүнөөшье Людын шуһа бусалгажархиба ха юм. Хурганuудынь улам хурдаар үнеэнэй хүсэ шоторно. Мүн баһа ухаан бодолыньшье бүри түргөөр ажабайдал, байгаалиин жама ёһон тухай элдэб бодол бисалгажа эхилнэ.

Люда элдэб юумэ үзэһэн байха. Айлай түрүүшын үхибүүн һэн тула бишыхандаа Люда эрхэшье байһан юм бэзэ. Зүгөөр ажалша бүхэриг аба, эжынь багаханһаань гуримтай эдэшэрхэнээр, захадалга дүримдэлгэтэйгээр, боро бэрхэхэнээр һургаһан юм.

Бүри һургуулида ороодүй байхадань эжынь Людые саг соонь эртэхэнэ бодхоодог һэн. Харин бусад үхибүүд үдэ наран болотор унтажал байха.

Түрүүн дээрэ:

—Юун, иимэ эртэ бодохогүйб,—гэжэ Людын гонгинохоло:

—Саг соогоо эртэхэнэ бодоһон хүн элдэб ан харадаг юм. Үглөөнэй наранаар бодоо һаа, бүришье һонин арьятан ангуудай хадаар абахые хаража болохо,—гэжэл эжынь хэлэхэ.

—Эртэ бодоогүй һаа хүн ажалайнгаа урда ородоггүй юм,—гэжэ үгэ үсөөнтэй, дару түбшэн абань хэлээд лэ, конторо руугаа ябашаха. Тиигээд «эртэ бодоогүй һаа наадажашье үрдихэгүй байжа болоо юм ааб даа» гэжэ Люда һанаагаа заһаад, сайлаха. Удаань бурхааһа бараад, үнеэдээ туужа, адуулагшанда абаашажа үгэхэ. Тугалаа гаргажа бэлшээхэ. Эжынгээ оёроо хамахадань хамуурыень норгожо үгэхэ, аяга шанага угаалсаха. Бэшэ юу хэхэбши даа. Наадаха гэхэдэш бүхы үхибүүд унтажа байха. Удангүй Люда эжыдээ хамһалсадагаа раа омогорходог, тэрэ уялгата ажалханаа хэжэрхёогүйдөө наадахаяашье ошодоггүй зантай болоо һэн. Нигэжэл нютагайнь үбгэд, хүгшэд «Бадмаевай басаган уурай зэргэхэн аад, хамаг ажалаа хэнэ. Гайтайл бэрхэ үхибүүн үдэжэ байна» гэлсэдэг болоһон юм.

Арба гаража ябахадань эжынь Людые үнеэ һаалгажа һургаа. «Юрэдөө Цыбандари, энэ басагаяа иимэ бэрхээр һургажархёод, хамаг ажалаа хүүлээд, амархан һууxаяа һанана алтайш? Арайл эртэхэн амаралтада гарахаяа забдана бэшэ гүш? Али эды бэрхэ бэритэй болохо аза ехэтэй нэгэнэй хүбида иимээр һургана гүш? Үхин амитан ха даа хэзээшье наһа бэеэ хүсэжэ хадам, харида талиинал бэзэ даа...» гэжэ Людын эжын үетэн һамгадай хэлсэхэдэ, Людын эжы Цыбандари:

—Ягаашье һаань өөрһөөнь гадуур ошохогүй, өөртэнь лэ хэрэгтэй байха,—гэжэ харюусадаг бэлэй.

Нээрээл, ажалша бэрхээр һураһаниинь Людада «өөртэнь лэ хэрэгтэй» байшоо. Хэдэн жэлэй саада тээ долоодохиие дүүргэһэн хэдэн хани басагад Эрхирэгэйнгээ һаалиин гүүртэдэ хүдэлхөөр ерэһэн юм. Тэдэнэр соогоо Люда тон дүршэлтэй шадамарынь байгаа һэн. Һүүлдэ Казахстанай шэнэ газар эдлүүрилгэдэшье Людын ошоод ябахада ажалда даданги байһаниинь ехэ туһа болоһон юм.

Мүнөө Люда нютагаа бусанхай. Һаалишан болоод ороһоор жэл шахуу болобо. Баһал түрүүшүүлэй тоодо ябана.

Дабаатын зунай һаалиин һү тушаадаг газарта ошожо ябахадам хажуугаарни хоёр залуухан эхэнэр үнгэрбэ. Һүеэ тушаагаад ябаа ха: хооһон хүнэгүүдые баринхай. Нэгэниинь бадарган бүдүүншэг дуутай. Юундэшье тэрэ хоёрто хандаагүй юм һэн бэзэб, —бү мэдэе,—һү бүридхэн абадаг эхэнэрые тойроод байһан олон эхэнэрнүүдһээ:

— Людмила Бадмаеватай уулзаха һэм. Эндэ Люда байна гү?—гэхэдэмни:

—Тээ энээхэн ошожо ябана. Зүүн талынхинь,—гээд нэгэ наһажаал эхэнэр һаяхан хажуугаарни гарагша зонной нэгые зааба.

Ойлгомторгүй:

—Тэрэ бэһэтэй хүн шэнги бадарган дуутайнь гү?—гэжэрхибэб.

—Тиимэ. Людамнай гансашье бадарган дуутай бэшэ, мүн лэ бэһэтэй хүнһөө дутуугүй задарюун бээтэй, хэлэһэн үгэдөө хүрэжэл һаладаг зантай юм,—гээд үнөөхил наһажаал эхэнэр харюусаба.

Зүб даа. Управлениин һаалишадай суглаан дээрэ комсомолой обкомой дамжуулгын вымпел абажа байхадаа:

—Үшөө һайнаар хүдэлжэ, һү һаалгаяа хахад жэл соо үнеэн бүриһөө 900 литртэ хүргэхэб,—гэжэ Люда хэлэһэн юм.

Теэд таба һара хахад соо үнеэн бүриһөө 900 литр һү һаагаа бшуу. Тиин Людмила Бадмаева Буряадай комсомолой 40 жэлэй ойдо зорюулһан аймагайнгаа залуушуулай һайндэртэ уригдажа хабаадаа һэн.

Эрхирэгтэхи комсомолой эхин организациин комитедэй гэшүүн Людмила Бадмаевагай ажабайдал тухай һанал бодолыньшье, ажал хэрэгыньшье ажабайдалайнь намтаршье арюун һайхан байна. Людын намтар Буряад оронойнай комсомолой асари ехэ намтарай нэгэ сэлмэг һаруул дуһалынь болоно жэшээтэй.

Б. НАЙДАРОВ.

ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй хэблэл эрхилхэ гүрэнэй комитедтэ

ҺАЙН НОМ ЭЛБЭГ БОЛГОХО

ЮСКВА, июниин 29. (ТАСС-ай ...). Мүнөөдэр СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй хэблэл эрхилхэ ...эй Комитедэй заседани дээрэ ...-эй министр Н. К. Романов ...үлэгшээр һуужа, совет лите...рын хэблэл болон тэрэниие ...лга һайжаруулха хэрэгтэй ...һон хэдэн шухала асуудал...ые зүбшэн хэлсэбэ. Энээндэ ...лнүүдэй директорнууд, поли...ическа промышленностиин бо... ном худалдадаг эмхи зургаа...ай хүдэлмэрилэгшэд хабаадал...

...үн тэрэ заседани дээрэ научно...ическэ хэблэлнүүдэй хүдэлмэ...эгшэдэй семинарай, Варшавада ...һон уласхоорондын номой яар...а ошоһон манай делегациин ...а ерэһэн дүнгүүд бүридхэг... Тус комитет өөрынгөө мэдэлдэ ...ан хэблэлэй газарнуудта ху...агдаагүй үлэһэн ном һудар ту... асуудалда ехэхэн анхарал хан...лаа. Ном дэбтэр абаха хүн зо... хэрэглэмжэ болон тэрэниие ху...даха эрхэ байдал үлэмжэ на...аар шэнжэлэн үзэхэ тухай ...лэй болон ном худалдадаг эм...зургаануудта заажа үгөө.

...үн тэрэшэлэн 1963 ондо но...дые болон журналнуудые уран ...анай талаар шэмэглэн хэблэжэ гаргаха тушаа Бүхэсоюзна VI конкурсын дүнгүүд бүридхэгдөө. Ородой ном барлажа эхилһээр 400 жэлэй ой гүйсэһэн совет соёл болбосролой тэрэ ехэ һайндэртэ зорюулагдаһан конкурс хадаа энээнэй урда тээ үнгэргэгдэһэн конкурснуудта орходоо яһала олон зониие хабаадуулаа гэжэ тэмдэглэгдөө. Бүхы союзна республиканууд, 88 центральна, республиканска, хизаарай болон областной хэблэлэй газарнууд, 58 полиграфическа предприятинууд тус конкурсдо анха түрүүшынхеэ хабаадалсаһан байгаа. Тиихэдээ тэдэнэр 700 гаран ном, мүн 100 гаран журналнуудые конкурсдо табиһан байна. Энэ хадаа ном дэбтэрнүүдые уран һайханаар шэмэглэн хэблэжэ гаргаха ажалай нилээд һайжарһаниие гэршэлнэ. Конкурсын жюри хамта 212 диплом олгобо. Тэдэнэй дунда Украина, Белорусси, Латви, Эстони болон бэшэшье союзна республиканудай хэблэлэй газарнуудай гаргаһан продукциинь эрхим һайн гэжэ сэгнэгдэһэниинь магтаалтай. «Хэблэлэй ордон», «Красный пролетарий» гэжэ типографинуудта хэблэгдэжэ, Политическэ номой хэблэлэй гаргаһан Б. И. Ленинэй зохёолнуудай дүүрэн суглуулбари (табадахи хэблэл), мүн «Владимир Ильич Ленин. Намтар»; тэрэшэлэн УССР-эй уран һайханай литература гэжэ хэблэлэй гаргаһан, Киевэй «Октябрь» гэжэ номой фабрика дээрэ хэблэгдэһэн «Сэсэн Ярослав», «Свичкиин хурим» гэһэн И. Кочергинэй номууд Иван Федоровой нэрэмжэтэ ойн һайндэрэй диплом гэжэ дээдэ шагналда хүртэбэ. Уран гоёор шэмэгдэжэ, һайнаар хэблэгдэһэнэй түлөө хари хэлэн дээрэ гараһан Н. С. Хрущевой хэдэн номууд, («Прогресс»), «Ленин тухай хэдэн номууд», («Хүүгэдэй номой хэблэл») болон бусад нэгэдэхи шатын дипломоор шагнагдаа.

Мүн тиихэтэй хамта, зарим хэблэлэй газарнуудта бии байһан ехэ ехэ дутуунуудшье конкурс соогуур элирбэ гэжэ комитедэй заседани дээрэ тэмдэглэгдөө. Жэшээнь, «Гэгээрэл», «Дээдэ һургуули» гэжэ хэблэлнүүдэй, мүн союзна республиканудай хэблэлэй газарнуудай гаргаһан учебнигүүдэй ехэнхи хубинь шэнжэ муутай, уран һайханай болон техническэ талаараа ахир тулюур байшоо.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй хэблэл эрхилхэ гүрэнэй комитет 1965 ондо ном һудар болон журналнуудые эрхимээр уралан гоёожо, хэблэн гаргаха тушаа VII Бүхэсоюзна конкурс үнгэргэхэдэ зүйтэй байна гэжэ тоолобо. Номуудые болон журналнуудые конкурсдо эльгээхэ болзор 1965 оной февралиин 1 болотор гэжэ тогтоогдоо.

★

«Үбгэн хүгшэн хоёр ажаһуугаа бэлэй» гэһэн фильм — Ленинскэ шангай лауреат Григорий Чухрайн шэнэ зохёол мүнөө Мосфильм студида Валерий Фридэй, Юлий Дунскиин сценаряар буулгагдажа байна.

Энэ хадаа юрын, һайн һанаатай хоёр хүнэй ажабайдал тухай һонин, сэдьхэл хүдэлгэмэ расскаэ болоно.

Картинын эхин кадрнууд мүнөө Горький городой оршондо буулгагдажа байнхай. Волго мүрэнэй ганга эрье дээрэ, Великий Враг гэдэг тосхоной оршондо (энэ тосхон фильм соо Петрарково гэжэ нэрлэгдэнхэй) Гусаковуудай гэр байдаг юм. Тэрэ гэрынь дүрэжэ, гай тохёолдоһон байна. Үбгэн хүгшэн хоёр тухай хөөрөөн энэ кадрһаа эхилнэ.

Гусаковуудай ролине Ленсоведэй нэрэмжэтэ Ленинградай театрай артистка Вера Кузнецова, РСФСР-эй арадай артист, Тамбовой областной драм театрай актер Иван Марин гэгшэд наадана. Картинын зурагуудые уран зурааша Борис Немечик зураһан, хүгжэмыень композитор Александра Пахмутова бэшээ.

Фильм буулгаха хүдэлмэри мүнөө жэлдэ дүүрэхэ юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Үбгэн хүгшэн хоёр ажаһуугаа бэлэй» гэһэн фильм буулгажа байна. Центртэнь — фильмын режиссёр Григорий Чухрай Хүгшэд Гусаковтан шатаһан гэрээ орхижо гараад ябана. (АПН).

* *

ТАНАЙ ТОСХОНДО ХҮҮГЭДЭЙ СААД, ЯСЛИ БИИ ГҮ?

АРГА БОЛОМЖОМНАЙ ЕХЭ

...н ерэхэ тудам манай аймаг... ...осхон һууринууд болбосон тү... ...й болоно гэжэ тэмдэглэлтэй. ...урно-ажаһуудалай, хүүгэдэй ...зургаануудшье олошорно. Энээ...шаар ургажа ябаа багашуул...үүлые зүбөөр хүмүүжүүлхэ, ...ажахыда гэрэй эзэн эхэнэрнүү...дотоор хабаадуулха аргашье ол...но.

...өө үедэ манай аймаг дотор ...урин тосхонуудта хүүгэдэй ...хинүүл тоологдоно. Тэндэ ... гаран багашуул бии юм. Ган... гүрэнэй болон эмхи зургаа...элэлай саад, яслинуудта 600 ... хүүгэд хүмүүжүүлэгдэнэ. Тэ... гадна, совхозуудай 235 ...ай 5 эмхинүүд нээгдэнхэй.

...на 75 хүнэй һууритай саад ...атай тосхондо баригдажа ...а дүтэлэнхэй. Гүрэнэй мүнгэ ...өө гадна, колхоз болон сов...ай хүсөөр хүүгэдэй хэдэн ...уд болхоогдоно.

...ишье ажал гээшын үнэхөөрөө ...й хүхюун байхын тула, ажа...лай түрүүшын зайлашагүй ху... болгохын тула хүдэлмэришэдтэ ...й зохид эрхэ байдал байгуул...отой ха юм даа. Энэ талаар ...аншье тэды юумэ бүтэбэл, ...ар лэ аша үрэнь харагдаад... ха юм. Тиигээд мүнөөмнай ...өэриие улам саашадань хүр... түргэнөөр хүгжөөхэ тухай ...ын табигдаад байхада, ажал ...мэриин культура, эрхэ байдал ...аруулха талаар ажахын хү...рилэгшэдэй болон нютагай ...үдэй үүргэ бүришье дээшэлээ. ...ар тиимэһээ ажалшадай эрил...һайнаар хангаха, хүүгэдэй эм...зургаануудые олошоруулха ту... нютагай Соведүүд, ажахын хүтэлбэрилэгшэд ехэхэн анхарал хандуулдаг болоо. Жэшээнь, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой центр — Ехэ-Куналей тосхондо (түрүүлэгшэнь БурАССР-эй Верховно Соведэй депутат нүхэр Кожевников) хүүгэдэй 4 саад, яслинууд баритдаа. Тэдэнэй нэгэниинь түхэреэн жэл соо хүдэлдэг. Удаадахинь мүнөө жэлдэ тиимэ болгогдохо. Гадна тарилгын, үбһэтэжээл, таряа хуряалгын шахар сүлөөгүй үедэ ушөө хоёр ясли ажаллаха байха. Игэхэдээ бригада бүхэн хүүгэдэй өөрын эмхи зургаантай болоно бшуу. Гэрэй эзэн эхэнэрнүүдшье ниитын ажалда эдэбхитэйгээр хабаадалсана.

Имагтал хүүгэдэй эмхи зургаануудые олошоруулһанай аша туһаар колхозой үйлэдбэридэ эмэгтэйшүүлые олоор хабаадуулха аргатай юм гэжэ Ехэ-Куналейн сельсоведэй түрүүлэгшэ нүхэр Гусляков, дурсагдаһан колхозой хүтэлбэрилэгшэд гүнзэгы тодоор ойлгоо гээшэ ха.

Ажалда колхозникуудай хэр хабаадалсажа байһые бүридхэжэ үзэхэдэ, бүхы управлени сооһоо абабал, дурсагдаһан колхоздо эгээл һайн үрэ дүнгүүд туйлагдаһан байха юм.

Юрэдөө ажахы болон ямаршье тосхон бүхэндэ соёл культурын саашанхи хүгжэлтэ туйлахын тула эмхидхэлэй утаа ехэ хүдэлмэри ябуулагдаха ёһотой. Энэнь юуб гэхэдэ, ажалай эмхидхэлые һайжаруулга, сагаа хооһоор үнгэргэхэ ябадалые болюулга, үйлэдбэриин бүтээсые дээшэлүүлгэ, ажалай жаяг заршам нарижуулга болоно. Теэд ажал хүдэлмэриин эрхэ байдалые һайжаруулангүй дурсагдаһан зорилго бэелүүлхэ гээшэ бэрхэтэйхэн хэрэг ха юм даа. Тиимэһээ зарим ушарта ажалай бүтээсэ доодо хэмжээндэ байһаар.

Манай Улаан-Үдын үйлэдбэриин управлениин олохон колхозуудта ажалдаа гаралга оройдоол 85 процент болоно, хүдөө ажахын артелиин Устав айхабтар бүдүүлигээр хазагайруулагдана. Энэ хадаа олонхи ушарта хүүгэдэй саад, яслинуудай дутамаг дээрэһээ гол түлэб шалтагаална.

Бүхы аймаг доторнай колхозуудта хүүгэдэй сезонно 25 яслинууд жэл бүри хүдэлдэг. Эндэ Ехэ-Куналей, Пестерово, Десятниково, Бурнашево, Хандагатай, Саянта, Куйтун, Дээдэ-Жэрэм болон бусад тосхонууд оролсоно. Гэбэшье «Дружба», «Улаан-Оронго», «Коммунизм» колхозуудта, жэшээнь, 25—35 үхибүүдэй һууритай нэгэ нэгэ яслинууд ёһын тэдысэ нээгдээд лэ хаагдашадаг. Тиин мүнөө жэл Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо аяар 49 гэшүүдынь олохо ёһотой ажалта үдэрөө оложо шадаагүй. Тэдээн сооһоо гэрэй эзэн эхэнэрнүүд Долгор Цыренжапова, Дулма Балданова, Дыжитма Бальжиева, Цыбикмит Мижытова болон бусад нэгэшье ажалта үдэр оложо шадаагүй. Харин тиихэдэ хүн бүхэндэ хэхэ ажалай хүртэсэ тон ехэ: эдлүүриин 10 гектар газар, эбэртэ бодо мал — 5 толгой, 23 хонид, 2 толгой гахай, 1 морин. Тодорхойгоор бүридхэжэ үзэхэдэ, бүхы колхозникуудайнь оройдоол 70—85 процент һара бүри хүдэлөө нэрэтэй байха юм. Тиигэбэшье хажуу тээһээ олон хүнүүдэй ажалда хабаадуулагдадагынь гайхалтай. 1963 ондо колхозник бүхэнэй ажалта үдэртэ дунда зэргээр 2 түхэриг 2 мүнгэ түлэһэн байгаа һаа, хүлһэлэгдэһэн хүдэлмэришэдтэ 2 түхэриг 53 мүнгэн үгтэһэн.

Теэд ажал хэдэггүй колхозникуүд сагаа яажа үнгэргэнэб? Энээн тухай колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд ёһоор бодожо үзэдэггүй. Хүүгэдэй саад, яслинуудые имагтал олошоруулха, ажал хүдэлмэриин дэлисые улам үргэдхэхэ тухай бодомжолдоггүй байха юм.

Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ гээшэ коммунизм байгуулгын гол зорилго мүн. Имагтал тэрэнэй аша туһаар ниитынгээ ажахые хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ, хүлөөгэй ажалшадай ажана таниглан байдалые улам һайжаруулха аргатайбди.

Энээниие саашадаа гол анхаралдаа абажа, бии байгаа арга боломжонуудаа бүрин гүйсэдөөр элсүүлхын тула эмхидхэлэй улам ехэ хүдэлмэри ябуулха ёһотой болонобди.

Р. ЗАНБАДАРОВ.
Улаан-Үдын хүдөөгэй аймагай Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшо.

ХИЛЫН САДАНАҺАА

Цейлоной правительствын программа

КОЛОМБО, июлиин 2. (ТАСС). Цейлоной 5-дахи зарлалай парламентын табадахи сесси мүнөөдэр эндэ хүдэлмэреэ эхилээ. Цейлоной генерал-губернатор Уильям Гопаллава программына үгэ хэлэхэдээ, иигэжэ мэдүүлээ. Цейлон бүхы оронуудтай хани ёһоной харилсаа байгуулха политикые саашадаашье бэелүүлхэ. Цейлоной коалиционно правительство дотоодын политикын талаар бүхы предприятинууд болон организацинуудта, тэрэ тоодо гүрэнэй кооперативуудта, хүдэлмэришэдэй консультативна комитедүүдые байгуулха хүсэлэнтэй. Эдэ комитедүүд ямар зорилготой байхаб тэхэдэ, предприятинууд болон организацинуудайнгаа хүдэлмэриие үрэ ехэтэй болгохо талаар элдэб хэмжээнүүдые бэелүүлхэ юм. Гадаадын оронуудта эд бараа худалдаха хэрэг байн байн гүрэнэй мэдэлдэ абтаха.

Ганын һайндэр

АККРА, июлиин 2. ТАСС-ай корреспондент В. Волков иигэжэ мэдээсэнэ: Өөрынгөө һайндэрые — республикын байгуулагдаһаар дүрбэн жэлэй ойе Ганын арад үргэнөөр тэмдэглэбэ. Ниислэлэй хүн зон үсэгэлдэр гол талмай дээрээ суглараа. Тэндэ зэбсэгтэ хүсэнүүдэй парад болоо.

Парадай дүүрэһэнэй һүүлээр бэеэ даанхай байдалай аркын дэргэдэ президент Нкрума мүнхэ зулые бадаруулһан байна.

Эрхэ сүлөөтэй, бэеэ даанхай байдалтай байхые Африкын арадай угаа ехээр хүсэдэг байһые энэ дулан үдэрһөө үдэртэ, жэлһээ жэлдэ харуулжа байг лэ гээд президент хэлээ.

Кениин хүн зоной тоо

НАЙРОБИ, июлиин 2. (ТАСС). Кениин зоной тоо мүнөө үедэ 8.575 мянган хүн болоо. Эдэ тоонуудые дурдаһан «Кениин статистическэ суглуулбари» Европын үндэһэ яһанай хүн зоной тоо хороһон байна гэжэ тэмдэглэнэ.

Эб найрамдал бэхижүүлгэдэ шухала туһа нэмэри

БЕЛГРАД, июлиин 2. (ТАСС). Скандинавиин оронуудта Советскэ правительствые толгойлогшо Н. С. Хрущевой аяншалгые тайлбарилха зуураа, «Борба» газетэ иигэжэ тэмдэглэнэ. Ээдынь хүндэтэ айлшаниие заншалайнгаа ёһоор һайнаар угтахын тулада ехэ оролдолго гаргаа, тиихэдэ Н. С. Хрущев, советскэ делегациин гэшүүд һайн һайхан сэдьхэлтэйгээр айлшалжа ерэһэнээ харуулна.

Эдэ бүгэдэһөө уламжалан, хани халуун оршон байдал бии боложо, али али таладань, мүн Европын горитой хубида ехэ удха шанартай олон шухала үрэ дүнгүүд энэ оршон байдалда туйлагдаһан байна.

БЕРЛИН, июлиин 2. (ТАСС). Скандинавиин оронуудта Н. С. Хрущевой аяншалгын хойноһоо Германиин Демократическа Республикын олониитэ ехэ анхаралтайгаар ажаглан харана. «Хрущевые хани халуунаар угталга», «Германитай эбэй договор баталхые оролдоно» гэһэн гаршагуудтайгаар Норвегидэ Н. С. Хрущевой аяншалжа байһан тухай материалнуудые ГДР-эй хэблэл мүнөөдэр толилоо. Ослын арадай байшан соо Н. С. Хрущевой хэлэһэн үгын дэлгэрэнгы удхые «Нейес Дейчланд» газетэ толилоо. Германиин хоёр гүрэнтэй эбэй договор баталха шухала гэжэ үгэ соо хэлэгдэһэн газарнуудынь тусгаар илгаруулжа барлагдаһан байна.

Скандинавиин оронуудта Н. С. Хрущевой аяншалгые Европын хойто талын хубида эб найрамдал бэхижүүлгэдэ шухала туһа нэмэри болоно гээд ГДР-эй олониитэ тоолоно.

ВАРШАВА, июлиин 2. (ТАСС). Скандинавиин оронуудта СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущевой аяншалгын хойноһоо Польшын ажалшад угаа ехэ һонирхолтойгоор ажаглан харана.

Ослын арадай байшан соо Норвегиин олониитын түлөөлэгшэдэй суглаанай болоходо, Н. С. Хрущевой хэлэһэн үгын дэлгэрэнгы удхые Варшавын бүхы газетэнүүд мүнөөдэр толилоо.

ХЕЛЬСИНКИ, июлиин 2. (ТАСС). Ослын арадай байшан соо Н. С. Хрущевой хэлэһэн үгые финскэ хэблэл тайлбарилна. Финляндиин болон Швециин бэеэ даанхай политикын ехэ удха шанартай байһан тухай үгэ соо онсолон тэмдэглэгдэһэн газартань газетэнүүд тусгаар анхарал хандуулна.

Ослодо Н. С. Хрущевой хэлэһэн үгэ үнэхөөрөө амгалан ёһоной шэнжэтэй, хойто зүгэй арадуудта олон баяр хүргэһэн үгэнүүд бии гээд «Пяйвян саномат» газетэ бэшэнэ.

Д. Раск пресс-конференци хэбэ

ВАШИНГТОН, июлиин 2. ТАСС-ай корреспондентнүүд В. Вашедченко, В. Петрусенко гэгшэд иигэжэ дамжуулна: США-гай гүрэнэй секретарь Дин Раск үсэгэлдэр эндэ пресс-конференци хээ. Зүүн-Урда Азида США-гай бэелүүлдэг политика тухай тэрэ һайса хэлэжэ үгэхэ бэзэ гэжэ олон хүнүүд хүлеэһэн байгаа. Правительствын дээгүүр тушаалтай гэшүүдые урдаа барин, США Азида ехэ дай хэхээр бэлэн байһан тухай Америкын хэблэл мэдээсэһэн байгаа бшуу. Правительствын эдэ гэшүүд тэдэнэй нэрые хэблэлдэ дурдахыень хүсөөгүй байха юм.

Эдэ мэдээсэлнүүд худал гэжэ Раск хэлээгүй, харин «гол уялгаая» дүүргэлтэ болгон Урда Вьетнамда США саашадаашье туһаламжа үзүүлхэ гэжэ мэдүүлһэн байна.

Зүүн-Урда Азида амгалан тайбан байдал хангаха гээшэ США-гай гансахан лэ зорилго болоно гэһэн хэбэртэйгээр Раск баталан хэлээ. Тэрэнэй һанамжын ёһоор, Урда Вьетнамда болон Лаосто тохёолдоһон бэрхэтэй хэсүү байдал ООН-ой туһаламжатайгаар шиидхэгдэжэ шадахагүй болоно. Энэ районда нэгэ талаһаа хамааралсалгааяа үргэлжэлүүлхые США хүсэнэ, өөрынгөө түсэбүүдые бэелүүлхын тулада сэрэгэй хүсэ хэрэглэхэһээ гадна, «экономическа, политическа, социальна» шэнжэтэй хэмжээнүүдые абахаар бэлэн байна гэжэ гүрэнэй секретариин үгэһэн харюунуудһаа эли бололо үгэнэ.

США-да ядерна тэһэлэлгэ газар доро дахяад хэгдэбэ

НЬЮ-ЙОРК, июлиин 1. (ТАСС). Невада штатда июниин 29-дэ ээлжээтэ ядерна тэһэлэлгэ газар доро хэгдээ гээд АП агентство мэдээсэнэ.

Энэ тон багахан хүсэтэй тэһэлэлгэ болоно гэжэ США-гай атомай хүсэнэй талаар комисси мэдүүлээ. Энэнь 20.000 тонно тринитротолуол тэһэлһэнэй шэнээн хүсэтэй юм.

ЗАНЗИБАРТА ҺУРГУУЛИНУУД ГҮРЭНЭЙ МЭДЭЛДЭ АБТАА

ЗАНЗИБАР. июлиин 1. (ТАСС). Занзибарай президент Абейд Каруме гэгшын гар табиһан декрет мүнөөдэр эндэ толилогдоо. «Занзибарай болон Пембын арадай революционно правительствын политикын ёһоор, правительствэһаа финансова туһаламжа абадаг һургуулинуудые гүрэнэй мэдэлдэ үгэхэ тэһэн шиидхэбэри гаргагдаа» гээд декрет соо хэлэгдэнэ. Бүхыдөө 11 һургуули гүрэнэй мэдэлдэ орохо юм. Орон дотор һуралсал һайжаруулха программын ёһоор иимэ хэмжээн абтаа.

Тохир хурган аман тээшээ

ВАШИНГТОН, июлиин 2. (ТАСС). США-гай сенадай гэшүүд өөһэдынгөө салин хүлһэ дээшэлүүлхэ тухай хуулиин проектые үсэгэлдэр баталан абаа. Энэ хуулиин ёһоор, тэдэнэй тус бүриин салин хүлһэн жэлдээ 7. 508 доллароор нэмээгдэхэ юм.

ОСЛО. Немец-фашис булимтарагшадһаа Норвегиие сүлөөлхэ үедөө наһа бараһан совет сэрэгшэдтэ памятник. Тэрээн дээрэ: «Норвеги таанадта баясхалан хүргэнэ» гэжэ бэшээтэй. (АПН).

...льникын пионернүүдэй ла...

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

НАРУУЛИ МАЙЛЫН СЭСЭГҮҮД

Редакцида ороһон шүлэгүүдэй шэнжэлэл

Урин дулаанай ульһан боложо һалбарһан үнгын сэсэгүүд мүндэлөө. Нэн түрүүн наруули майлада сэсэгүүд һалбаржа, хүн зоной сэдьхэл баясуулдаг гээшэ. Тэрээн мэтэ зүрхэ сэдьхэл соогоо мүндэлэн түрэһэн аялга дууе ухаан бодол соотуураа тулдируулан, түрүүшынгээ шүлэгэй мүрнүүдые бэшэхэдэ ямар байлтайб даа! Баяртай даа, жаргалтай! Энэ баяр жаргалаа хэнтэй хубаалдаха гээшэб?

Уран зохёол анха түрүүшынхеэ бэшэжэ туршаһан, мүн нэгэ хэды шүлэг бэшэһэн, тэдэнээ нютагай газетэнүүдтэ хэблүүлһэншье олон тоото нүхэд «Буряад үнэндэ» зохёолнуудаа эльгээжэ байдаг. Залуу бэшэгшэдэй дунда элдэб мэргэжэлтэй, эдир залуушье, наһажаалшье хүнүүд бии. Тэдэнэй ямар хүсэл зориг түрэжэ, ямар юумэн тухай бэшэһые харахадаа баясамаар. Шэнэ үеын гайхамшаг хүнүүд! Тэдэнэр орон дэлхэйнгээ гоё һайхан үнгэ зүһэ онигон шартэхэ хурса харасатай, сэнхирхэн агаар дүүрэн сэсэг набшын дэлгэрүүлһэн үнэр хангал сэежэ дүүрэн һорон амилха, баясаха сэдьхэлтэй, дууша шубуудай, шэнэ ажабайдалай ирагуу дуунуудые ханан шагнаха һонор ухаан бодолтой. Тиимэһээл тэдэнэр гүнзэгы баян сэдьхэлэй үгэнүүдые хүнүүдтэ хэлэхэ гэһэн һайшаалта хүсэлтэй.

Дошхон эршэтэ долгиндол,
Дорюун хүсэтэй ябаһайб.
Дууша жаргамал шубуундал,
Дуугаа дуулан ябаһайб, — гэжэ

долоодохи классай һурагша Галина Раднаева (Зэдэ) бэшэнэ. Эдэ мүрнүүд тэрэнэй «Хүсэлэйм шүлэгүүд» гэһэн богонихон бадагууд сооһоо абтаа. Дууша дорюун, эршэтэ хүсэтэй ябаха хүсэл һайн һайхан гээшэ ааб даа. Зүгөөр бусад бадагуудынь дээрэ дурсагдаһан эдэ дүрбэн мүрнүүдээ дууряан дагана. Энэ нүхэрэй онсо илгаань юуб гэхэдэ, нюдөөрөө хараһан, һайн мэдэхэ юумэн тухайгаа бэшэдэг байна.

Уһан сэрэгшэ Борис Сыренов Камчаткаһаа иигэжэ бэшэнэ: «Эхэ һайхан оронойнгоо уһан хилэ сахижа ябанаб. Сэдьхэлээ танилгэн, эхэ Буряад нютаг тухайгаа дуу дуулаха дуран хүрэдэг. Эгээл уян зөөлэхэн дуу лимбэ дээрэ эшхэрхэ эрмэлзэл бии».

«Наранай һүлдэ —
Мүнхын һүлдэ,
Харанхы үүлэ үлдэ! — гээд, нүхэр Сыренов «Нарата үдэр» гэһэн шүлэгөө дүүргэнэ.

Шүлэг соогоо бүхы юумэн тухай хайша хэрэг дурдангүй, яһалал нэгэ юумэн тухайгаа хэлэжэ шададаг нүхэд олон байна. Теэд тэдэнэрнай шүлэгэй байгуулалта, мүн бусад ёһо гуримуудтай багаар танилсаһан байшоо. Тоолобол: Д. Хобраков (Москва), Д. Доржогутабай (Хори), С. Бадлуев (Улаан-Үдэ) болон бусад.

Хэдэн арбаад нүхэдэй зохёолнуудые тус тустань абажа хараха аргагүй ха юм даа. Тиимэһээ тэдэнииень уншаад, юун тухай бодожо үзэһэнөө хэлэе. «Шүлэг бэшэхэ гээшэ-бэлэн бэшэ юумэн» гэжэ бултанда мэдээжэ үгэнүүдые томоорхуу маяг гаргажа, ама алдахаяа һананагүйб.

Танигдаагүй залуу бэшэгшын нэрэтэй түрүүшынхеэ дайралдахадаа, хэн бэ, юун тухай, ямараар бэшэнэб гэһэн асуудалнуудые табидаг гээшэбди. Энэ зүб. Хэн бэ? Хүн зондо хэлэхэ өөрын ухаан бодолтой, һайхан сэдьхэлтэй, бэлигтэй хүн. Юун тухай бэшэнэб? Дайда дэлхэйн саанахи, долоо заяанда болоһон, үнгэрһэн юумэ бэшэ, харин өөрынгөө һайн мэдэхэ, мүнөө үеын ажабайдал домоглоно. Үе сагайнгаа булгилаа халуун һудаһанай сохидол ямар бэ гэжэ мэдэхэ уран зохёолшо хүндэ туһатай зохёол бэшэдэг бэзэ даа. Энээниинь үдэр бүриин оролдосотой шанга ажал хүдэлмэри шиидхэдэг. Ямараар бэшэнэб — энээн лэ тухай хөөрэлдөе.

Эхилэн бэшэгшэдэй зохёолой хэлэн тухай тусгаар тогтожо хэлэлтэй. Ямаршье гүнзэгы һайхан һанал бодол, ямаршье һонин һорьмой ушар тухай мохоо модон хэлээр хөөрэбэл, хэнэй зүрхэ сэдьхэл хүлгүүлхэ, ухаан бодолыень дайран хүдэлгэхэ гээшэб? Нүхэд И. Шадаров (Эрхүү), Д. Цыренжапов (Мухар-Шэбэр), Б. Чимитов (Совет Арми), С. Жамбалов (Хяагта) гэгшэдтэ энээн тухай хэлэхэ хэрэгтэй. Буряадаар уншажа шадахаһаа гадна, бэшэжэ һураха ушартай байгаа гэжэ һанагдана. И. Шадаровай хэлэ бэшэг хаража үзөөд, үзэглэжэшье һаань, уншаха гээд ядааб. Б. Чимитовэй хэдэн мүрнүүдые жэшээ болгон харуулһуу: «Гарагтыл даа, нүхэдүүд минии, харагтыл даа огторгойе! «Бидэ уже абаабди ургасаа», «Ученик минии, ошо, — шамайе хүлеэнэ бэшэгдээгүй тетрадь». Сэхыень хэлэхэдэ, хэлэн тухай асуудал гансахан эхилэн бэшэгшэдэй һанаа үнөө зобоохоор бэшэ агша. Буряад хэлэнэймнай баялиг тунашагүй, тэрэниие мэдэжэ, шудалжа шадаһан хүн ямаршье уран арга хэрэглэн, зохёол бэшэжэ шадахал даа. Арадай аман үгын зохёолой, буряадаймнай ахамад уран зохёолшодой бэшэһэн зохёолнуудай хэлэн энээндэ арсашагүй жэшээ болоно.

«Би болбол энээнһээ урда тээ хэды дахин элдэб шүлэгүүдые зохёогоод лэ редакцида эльгээһэн байхаб. Теэд зариманиинь газетэдэ толилогдоогүй... Тиигэбэшье, имагтал энээниие абамсаараа толилхо аабза гээд этигэгдэнэ гээшэ. Харин энээндэ алдуу дутуу зүйл байгаа һаань, хүлисөөд, заһабарилха зэргээр толилхые гүйбаб», — гэжэ нүхэр Б. Цыренов редакцида зорюулагдаһан тусхай мэдүүлгэ соогоо Мухар-Шэбэрһээ бэшээ. Энэ нүхэр гансааран иимэ бэшэг эльгээ бэшэ. Харин хэдэн нүхэдэй эльгээһэн дээрэһээнь жэшээ болгон абтаба. Зохёолнуудаа эльгээһэн хүн бүхэн гансахан редакцида эрилтэ хэхэ бэшэ, мүн өөртөө шангахан эрилтэ хэбэл һайн байгаа.

Нүхэр Б. Цыренов «Баян үнэр Түгнэ нютаг» гэһэн шүлэг соогоо иигэжэ бэшэнэ:

Баян үнэр Түгнэ нютаг,
Баһал манингаа үргэжэл бай.
Бата һууритай коммунизмнай
Баһал манингаа жаргуулжал бай.

Энэ бадаг абажа харая. Удхынгаа талаар зүбтэй гээшэ бэзэ. Зүгөөр Түгнэ нютагай орондо ямаршье ондоо нютагай нэрэ табибал, удхань хубилхагүй. Энэ юунһээ болоноб гэхэдэ, нүхэр Цыренов Түгнэ нютагайнтаа онсо тиимэхэн нюур шарайе зураглан харуулжа шадаагүй. «Маниие» гэжэ хэлэдэггүй, «маанад, маанар, бидэнэр» гэһэн үгэнүүдые грамматикын ёһо гурим сахижа хэлэхэ байгаа. «Баян үнэр» гэхэдэ хэлэндэ торосолдоно. «Үнэр баян» гээд хэлсэдэг гээшэ бэзэ. Толгой холбуулха хүсэлтэйгөөр «баян» гэһэн үгэ урдань гаргагдаа хаш даа. Энэ мэтэ нютаг оронойнгоо нэрэ миин лэ дурдаад орхиһон шүлэгүүд олон: Э. Гомбоевой «Баргажанай домог», Б. Дугаровай «Түрэл Түнхэмни», М. Гатаповагай «Буряад оромни» гэхэ мэтэ.

Буряад шүлэг бэшэлгэдэ рифмын нэбтэрэн ороһон ушар ямаршье арсалтагүй болоо. Теэд эхилэн бэшэгшэд рифмэ тухай бодомжолногүй.

Орой болоо — нютагнай нойрсоо,
Орой дээрэмнай баһа мүшэд
нойрсоо...
Холо шоно уйдхартай улина ой
соо...
Ходоодоо хоюуламди инаг гансам.

Э. Дугаровай (Хори) эдэ мүрнүүд юу харуулнаб? Инаг гансатаяа ябаһан шүлэгшэ хүбүүн гэжэ ойлгосотой. Шоныг улиһан болиһониие авторай һэшхэлдэ орхие. Авторай хүсэл — «нойрсоо, нойрсоо, ой соо» гэһэн рифмэнүүд болоно. Теэд һүни мүшэд «нойрсодог» аал? Рифмэтэй шүлэг бэшэхэмни гээд, дайралдаһан лэ үгэеэ «шашхатар барьяад» мүрнүүдэйнгээ һүүлдэ табижархидаг нүхэдэй жэшээ харуулбабди. Тиихэдэ рифмэ гээшэ гансахан мүрэйнгөө һүүлдэ табиһан адли үзэгүүд бэшэ, мүн мүр доторой рифмэ шүлэг бэшэгшын уран арга дүүрэн хэрэглэжэ, уянгата ирагуу дуу шүлэг бэшэхэдэ нилээдгүй ехэ туһа хүргэдэг байна.

Мүн шүлэг дуунайнгаа нэрые зүб оножо олохо тухай хэлэхээр болоно. Шүлэг найруулдаг лэ хүн бүхэндэ адли нэрэтэй шүлэгүүд дайралдадаг гээшэ. Теэд эхилэн бэшэгшэдэй шүлэгүүдэй нэрэ жэгдэ адлихануудаар үзэгдэнэ: «Инагтаа», «Түрэл нютаг», «Хабар», «Намар» гэхэ мэтэ. Хэды жэлэй урда тээ гараһан шүлэгэй согсолборинууд заабол «хабар», «дуун», «тала» гэһэн нэрэ зүүдэг байһан.

В. НАМСАРАЕВ.
Москвагай М. Горькиин нэрэмжэтэ литературна институдай студент.

ХАЛУУН ХЯҺА

Хяhа соохи галай дүлэн hолонгын элдэб үнгөөр толорно. Тэрээн соohoo халажа, ягаан болоhон түмэр абахадань, ошод олоороо обооролдон хиидэжэ, ниидээл дундаа унтарнад. Бэлэдхэжэ байгаа юумэеэ дарханай шэртэжэ, баруун гарайнгаа балтаар буулгажа мэдэхые доторoo атаархан харанаб. Ханхинана, наярна, хүүзинсэ соо. Һонирхолтой ха юм. Хүн өөрынгөө дураар түгдэгэр, ямаршье янзагүй түмэртэ түхэл шэнжэ, хэмжээ дүрсэ оруулжа, ажалда хэрэгтэй юумэн болгоно.

Үндэр, нэгэ бага бүгсэгэр, шурбэhэлиг эрэ хүн үлирбөөр хяhа соohoo үшөө нэгэ түмэр хабшажа абана. Балсанта гарайнь балта дэлигдэжэ, мундуу хүсэтэйгөөр тэрээн дээрэ буушана. Нэгэн, хоёр, гурба... Балта бууhан лэ зандаа, булай хүсэтэй, эршэтэй. Улаан түмэр hунана, ниимгэрнэ, хэрэгтэй болохо юумэнэй дүрсэ олоно.

Үхибүүн наhанайнгаа үльгэр домогhоо дуулаhан шэдитэниие харажархиhандал, дарханай уралхые шэртэжэл байhаарби.

Бэлэн болоhон борнойн шүдэ гартаа абанаб. Үшөө халууншаг, хагза hүрэн үнадаг хагтай зандаа. Энээндэ hонирхомоор юун бииб? Юрын лэ юумэ хэбэртэй. Нэгэ үзүүрынь шобхолоотой, нүгөөдэнь — хоёр тээшээ нугалаатай...

Харин hайнаар бодоод, ухаандаа үудалаад үзэ. Хэды шэнээн түhа хүндэ энээхэн борнойн шүдэн үгэнэб? Инмэл юрын шүдэнүүдhээ, юрын дарханай хэhэн юрын шүдэнүүдhээ борной хэгдэдэг ха юм. Хэды шэнээн газар борной зөөлэрүүлэн элдүүрилээб? Хэды шэнээн таряан тэрэ газарhaa ургуулагдан абтааб? Тооложо шадаха аалши? Үгы юм ааб даа. — Товарищ, эй, Товарищ, — гэhэн хүдэлсэ ябасаар түргэн, хүгтэй хүнэй дуугарха дуулдашаба. Товарищ гээшэмнай дарханаймнай хуулита нэрэ ха юм.

— Поли гарахамни, плугай шүрэбүүдые хэжэ үгыш.

—Һалал даа... түргэлэ, түргэлэ гэгшэд олон агша,— гээд дархан дурагүй шэнгеэр харюусана. — Хүлеэ... Хүлеэжэ үрдихэш, харана бэзэш хүнэй хүдэлжэ байхые...

— Түргэлэ, түргэлэ, — гээд тракторна бригадын бригадир Буянта Бухаев halaxa юм бэшэ.— Товарищ хүлеэхэ сагни үгы, түргэлыш даа.

— Һү-ү, мартаад байналби. — гээд дархан ехэл мэгдэнгеэр хэлэнэ. — Шамайе мүнөө мүнөөхэн дарга hураад гарана hэн. Проходной уруу гүй. түрүүлэгшэ тэндэ байха. Ерэхэ гээ hэн.

Бригадирай гараад, гүйн татан гэшхэлжэрхихэдэнь, дархан нюдөө анид гэнэ: «Ошоод ерэг, нэтэ дороо байжа шадахагүй юм». Харин өөрөө газааhaa түмэр асаржа, хяhа соо хэнэ. Таба минута үнгэрбэ гү, али үгы гү, бригадирай хүлеэhэн боолто, шүрэбүүд бэлэн болоно.

Энэ үедэ үни холо, аяар хорёод жэлэй урда болоhон юумэн ухаандам ороодхино... Хүбүүн hамаржа, мандагар хүндэ хоёр гарай балтаар дүшэ дээрэхи түмэрэй хажуу талаар буулгажархиба. Хүүзинсэ соо наяршаба. Тиихэтэйнь адли дархан наяргай табин сухалдашоо. Бишыхан, шүрбэhэлиг, табшагай тэрэ агшан зуура балташанайнгаа хажууда гүйжэ ерээд, хамарайнь урдахануур гар балтаа ёдогонуулан, нарихан хоолойгоор шашхаба:

— Ши янаш, яа-а-наш, а? Хаана сохинош? Ха-ана, хаана, юумэ харанагүй аалши, нюhата нюсхай?

Нарихан ута хүбүүн нюhaa hугшад гээд, зэмэтэйгээр тархяа гунхуулна.

— Бодо, балта аба! — Энэ намда дархан хашхарба. Һалхи шуурганда хиидэhэн юумэндэл hуг харайн бодоод, балта шүүрэжэ, түмэр руу буулганаб гэхэдээ, тала руу, дүшэ дээрэ ханхинуулжархибаб. Үбгэншье даа нарихан утаар гангинахадал гээд, байра дээрээ бабана тэхэдэл собхороод, дальтиран намда хашхарна:

— За-айа-ла, мү-гөөр-hэн. Балта үргэжэ даахагүйш. Хоюулаа зайлагты, нюhата нюсхайнууд, үтэр түргэн. Хоюулаа шүдэгүй яндан шабгансын хамар тамхиинь зөөжэ үгэгты...

Юу хэлэхэбши, хорон үргэтэйл hэн үбгэн. Зөөлэн хандалтада hураагүй, үгые бэдэржэ шэлэжэ хэлэдэггүй бэлэй.

Бидэ хоёр hалганалдан, хүлеэнэбди. «Яахань ааб?» Тэрэмнай гар балтаяа булан руу ханхинатар шэдэжэрхёод, нэгэ газартаа бүтүү эрьелдэhэнэйн гээ hүүлээр ябатан урилдаанда гараhан хүндэл нэгэ хүлөөрөө ехээр үдьхэлэн собхороод, газаашаа түжэгэнэшэбэ.

Сонхоор харахадамнай, үбгэн колхозой конторо тээшэ hайбар жороо холин табилжа ябаад», «Намай наадалhандал хоёр гүлгэдые балташанаар үтөө. Даража гаргахаб, арилат». — гэжэ байжа үтэ хүүрээ барана.

Бидэнэр хүүзинсэ сооhоо наранда hуубабди. Хоорондоо зугаалалдаха дурамнайшье үгы... «Юун лэ болохонь ааб?» Харин үбгэмнай мэтэр гэhээр гэдэргээ хиидэжэ ерэбэ. Түргөөр табиха гээшэнь, бидэнэршье хүсэхэгүй hэн хабди.

— Зай, хүбүүд, бү хэрэлдэе, — гэжэ амяа даран, бишыхан нюдөө анисагаажа, магнайнтаа хүлhэ хамсыгаараа аршана. — Бү хэрэлдэе, болиё. Хүдэлжэ эхилэе, манине хүнүүд хүлеэжэ байхагүй ха юм. Үбhэшэд мүнөө манай хэжэ үгэхэ тоног хүлеэнэ. Фронт дээрэ хүнүүд дайсантай тэмсэжэ байнад. Бидэ тиихэдэ арсалдажал байнабди. Ябаял даа, хүбүүд, хүдэлжэ эхилэе.

Гурбуулан дахалдан хүүзинсэ соо оронобди. Бидэ хоёр баяртай болонхойбди.

— Ши хөөргэ дара, хяhамнай хүрэшүүжэ, — гэжэ намда хэлэбэ. — Ши, Товарищ... Юун нэрэ тээшэб даа. Ондоо нэрэ олдоогүй юм гү? Зай, нүхэр Товарищ балтаа бари. Минии гар балтаараа буулгахые алдангүй хараад, буулгажал байхаш. Аалиханаар сохиходом, буулгасаа аалидуулаад, хүнгэдүүлээд байхаш. Ойлгоо гүш? Минии гэб гэнтэ балтаа хэбтүүлхэлээр, сохихоёо болихош. Хүлеэтээд байхаш...

Ажал эхилнэ.

— Зай, зай, — гэжэ балташанай буулгасатай дахалдуулан дуугаржа, багахан балтаараа Доржо үбгэн буулгалсажал байна. Халуун түмэрhөө ошод зүг бүри хиидэнэ.

— Һайн, hайн — гэжэ үбгэн дабтаhан зандаа. Тиигэжэ байтараа гэнтэ, нюдэ сабшаха зуура балтаа хажуу тээшэнь хэбтүүлжэрхинэ. Энэ хүдэлсыень обёорhон, ойлгоhон бидэ хоёр гарайнгаа хүндэ балтые хажуу тээшэнь абажа табяад, хүлhөө аршанабди.

— Шамhaa, юрэдөө, элдэ гараха байна. Һайн дархан болохоор хүн байнаш. Нэрэшнишье гоё. Товарищ, нүхэр. Тиибэшье хамараа бү үргэ, хүдэлэ hайса, —гэhэн сасуугаа Доржо үбгэн нэмэнэ:

— Зай, ши өөрөө минии орондо бай. Түмэрөө hайса адха. Минии буулгахые хараад бай.

Дарханай аргагүй нягтаар буулгаха ямар нэгэн машинын сохисые hануулна.

Ажалhaа харихадаа, үбгэн балташандаа үшөө дахин хэлэнэ:

— Ши ёhоор дархан болохош. Хуушан дарханай үгэдэ найдалши.

— Шабгансада шэмхэ тамхи зөөхэеэ яахабибди? — гэнэбди.

— Яанабта, ямар тамхи? Хэн тиигэжэ хэлэhэн юм? Би хэлээгүйб, үбгэнэй нюдэдтэ энеэдэнэй ошон гараад уршалаатана. — Та дарханайл ажалда таараха хүнүүд байнат.

...Тэрэ гэhээр үни болоо. Товарищ Галанов мүнөө өөрынгөө ажалда эрхим, хуушанай мэргэжэлтэн Доржо Дашеевич Хамагаевhaa үлүү дархан болоо. Үбгэжөөлнайшье ная гараашье hаа хүнгэн.

Хүүзинсэдэ трактор, машинын эхэлоошод, модошо дархадшье, мори тахалуулха хүнүүдшье ерэнэ. Хүн бүхэндэнь хэхэ юумэн бии, хүн бүхэнинь мэгдэжэ, дарханиел шамдуулнад. Товарищ урматай, оролдосотойгоор хүдэлнэ. Үе үе болоод дархалжа байhан юумэеэ нягтаар хаража, хура мүндэртэл нянжаганаса сохино. Хамсы доронь балсантан гүйhэн шүрбэhэниинь мэдэгдэхэдэл тэнэ.

Өөрынгөө гушан зургаан наhанай хорин хоёр жэлые хүүзинсэ соо үнгэргэhэн залуу дархан хүн зондоо туhатай хэды hайн юумэ хээб? Арюун сэбэр hанаа бодол, хяhа соохи дүлэн мэтэ халуун, хаг жэбэр няалдашагүй зүрхыень даб гэhээр сэгнэжэ, харуулжа шадаха аалши?

— Доржо абга хүүзинсэдэ ерэнэ гү?

— Ерэнэ даа. Ходо ерэнэ. —гэжэ Товарищ хурса хара нюдөөрөө энеэбхилжэ, хоёр гараа брезент фартугтаа аршаад, хилэн хара хатуу үhээ картуз дороо дарана. — Багшамни ха юм. Орожо ерээд, бүхы юумыешни үзөөд, hураад ошодог. Балта бараад, хуушанайхяа hанан, шадалаа гээгээгүйгөө харуулхаш юм.

Үдэшэлэн болоно. Хяhын дүлэн бүри хүхюунээр соробхилон толорходол гэжэ харагдана. Тэрэнэй гэрэлhээ дарханай гэр соохи юумэн ягаан үнгэтэй. Товарищ үшөөшье ажалайнгаа абьяастай, оролдосотой ёhоороо. Нюдэнэйнь хараса хурса, гарынь нугархай, сохисонь лаб. Ятаа улаахан толондо үльгэрэй шэдитэндэл харагдажа байгаа hэн.

Б. МАШКИНОВ.

Түнхэн. «Восточные Саяны колхоз.

БАРГАЖАН МУРЭН. З. ВЕСНИНАГАЙ фото.

Түрэлхи хэлэеэ шудалая

ТОДО БЭШЭ УДХАТАЙ ЗАРИМ ҮГЭНҮҮД

Тодо удхагүй бүлэг үгэнүүд буряад хэлэндэ ехэ олон. Энэнь буряад хэлэнэй ехэ түүхэтэй байhые гэршэлнэ. Бүрэг үгэнүүд ехэнхидээ хоёролжон үгэнүүдтэ дайралдадаг. Жэшээлхэдэ: агар зандан, ада баршад, ордо харша гэхэ мэтэ.

Хэлэ бэшэг шэнжэлдэг эрдэмтэд бүхы яhатанай хэлэ үгые түрэл гаралаарнь илган хубаахадаа, монгол угсаатанай хэлые «Алтайн бүлэг хэлэнүүдтэ» хабаадуулаа юм. Алтайн бүлэг хэлэнүүд гээшэ: монгол, түүрэг, тунгус-маньчжур угсаатанай хэлэнүүдhээ—эдэ гурбан ехэ hалааhaa бүридэнэ. Иигэжэ хубааhанай ёhоор эдэ гурбан hалаа хэлэнүүд анхандаа нэгэ байгаа гэжэ хэлэгдэдэг. Тус бодолыень шалгажа үзэхын тулада буряадай бүрэг болоhон үгэнүүдэй удхые тайлан задалха ябадал ехэ удха шанартай. Юуб гэхэдэ, буряадай бүрэг болоhон үгэнүүдэй удха эртын түүрэг хэлээр [...] шэгдэhэн хүhөө шулуунуудай [...] соо гараха юм.

1. «**Агар зандан**» гэжэ буряад [...] лэндэ бэшэгдэдэг. «Зандан» гээш[...] «сандал» гэжэ эли аад, «агар» [...] шэнь удхаараа бүрэг болонхой ю[...] Тиин алдарта эрдэмтэ С. Е. Мало[...] тайлажа, гаргажа уншаhан Мон[...] Киргиз хизаарай хүhөө шулуунай [...] шэг соо энэ үгэ «агыр» гэhэн түх[...] тэй, тиин «шулуун шэнги хүндэ» [...] hэн удхатай байна. Тиимэhээ «а[...] зандан» гээшые «тяжелое сандало[...] дерево» гэhэн удхатай гээд эли[...] хэйлэн үгэнэ.

Тиигээд занда модомнай нэрэзэ[...] шулуун шэнги хүндэ, хатуу бай[...] гээшэ.

2. «**Ада баршад**» гэжэ үгые [...] нэр, ламанар хэрэглэдэг. «А[...] гэжэ үгэ ямаршье словарь тайлаагү[...] юм. «Ада» гэжэ үгые С. Е. Ма[...] «препятствие; несчастье» гэжэ та[...] барилна. Энэнь буряад хэлэндээ «а[...] баршад» гэhэн үгын удха[...] тон таарана.

3. «**Ордо харша**» гэжэ холбоо [...] ехэнхидээ номой, үльгэр түүхын [...] лэндэ гарадаг. Энд «ордо» гээш[...] ойлгосотой аад, «харшатай» боло[...] доо удхань бүрэгтэшэдэг. Харин ху[...] шан түүрэг хэлэндэ «харша» гээш[...] «дворец» гэhэн удхатай байна. Тии[...] hээ манай «хорёо харшатай ордон» [...] жэ гү, али «хонины харша мэтэ» [...] рёотой ордон» гэхэ мэтээр ойлго[...] ябадал буруутана.

Б. БАДАРАЕВ.

Баатар түүхын хуудаhан

„ДЭБИСЭНЭМ, ДЭБИСЭНЭМ АЛЬЧУУРАА“

«Дээдэ Үдын округой хилэ сахидаг хасагуудтай хамта албa хэхын тулада буряадуудhaa туд бүридөө зургаан зуун морин сэрэгтэй 4 полк байгуулха» гэhэн дээдын газарай указ тараhаар 200 жэл болобо. Тэрэ гэhэнhээ хойшо буряадай хасаг сэрэгэй түүхэ эхилhэн.

Гэзшье hаа үшөө XVIII зуун жэлэй эхеэр Байгалай үмэнэдэхи гүрэнэй хилэ буряадай морин сэрэг ородуудтай хамта сахин хамгаалжа байгаа. Унаа мори, зэр зэмсэг hайнтай хилэ сахидаг буряадууд үнэн сэхээр, эрэлхэг зоригтойгоор оронойнгоо хилэ сахин хамгаалалсаа.

Гүрэнтэ засаг Эсэгэ ороноо хамгаалагшадай оролдолго зүдхэмжые үндэрөөр сэгнэжэ, аха дүү буса түрэлтэндэ туг барюулха тухай указ гаргаhан байна. Тиигэжэ Россин гүрэнтэ засаг буряад бишыхан отрядуудай Зүүн зүгтэхи гүрэнэй хилэ хамгаалха ябадалда габьяатай байhыень үндэрөөр сэгнээ.

Буряад арадта мэдээжэ болоhон ородой элшэн сайд Савва Владиславич Рагузинский 1727 ондо хилэ дээрэhээ Москва хото эльгээhэн мэдээсэл соогоо буряад морин сэрэг тухай магтаhан байха.

Хилын үнэн сахюулшад тухай элшэн сайд Рагузинский бэшэхэдээ буряад болон тунгусуудай (эвенк)) дунда арба найман отог зониие тоолоhон байха юм. Тодорхойлон хэлэхэдэ, Савва Рагузинскиин зууршалгаар «Сэлэнгын, Нёршүүгэй захиргаанда ородог аха дүү буса түрэлтэнэй хэшээл оролдолготойгоор албa хэhэнэйнь түлөө арбан найман отогто туг үгэхэ...» гэhэн дээдын газарай указ 1728 оной мартын 29-дэ гараhан байха.

Зүүн-Сибириин генерал-губернатор Һуулшаг тээ Москва эльгээhэн мэдээсэл доторoo тэрэ туг хилэ шадарай долоон отогто, Хориин буряадай 11 эсэгэ зондо үгтөө гэгдэhэн байха юм.

Буряад хасаг сэрэгэй полкнууд хилэ сахилгын албa хэдэг Хударын, Троицкосавскын, Харасайн—эдэ гурбан дистанцинуудта хубаагдаhан байгаа. Сахюул (караул) бүхэн 8-haa 10 хүрэтэр хүнтэй байhан. Тэдэ полкнуудта бүгэдэ начальнигуудынь буряадуудhaa шэлэгдэн олотгодог hэн. Тэдэнэр главна хилэ хамгаалагша начальнигта болон хилэ хамгаалагшадай канцелярида мэдэлтэй байhан.

Хилые бүрин бүтэн хамгаалха талаар буряадай эдэ дүрбэн полкын албанай хилэ сахилгын инструкци соо иигэжэ хэлэгдэнэ: хилые зүбшөөлгүйтөөр дабахагүйн, эд бараа гаргахагүйн, бодхуулнуудые барихын тулада тэрэниие наринаар хараха хэрэгтэй.

Хилын албa хэhэн буряадууд элбаяа ээлжээгээр дүүргэдэг байhан. Хасагууд түрүүшээр жэл соо албаяа хээд, удаа тээнь гурбан жэл соо хүнгэлэлтэдэ байдаг. Дүрбэдэхи жэлдээ дахяад албандаа татагдадаг байhан. Тэдэнэрэй хубсаhанай формо тодорхойлогдоогүй дээрэhээ хасагууд буряад хубсаhaараа албa хэдэг байгаа.

Баридаг зэбсэгынь 40 hоршотой ном hаадаг байhан. Зариманиинь жада, hэлмэтэй ябадаг hэн. Хасагуудай зэбсэг, морин нютагай олониитын зөөреэр түхеэрэгдэдэг байгаа.

1809 ондо буряадай морин сэрэгтэ дахин долоон туг үгтэхэ болоhон гэхэ. Тиигэжэ буряадай гурбан полкдо нэжээд улаан туг барюулагдаа. Дүрбэдэхинь Сэлэнгын буряадай табангуудай гурбан, ашабагад угтанай хасагуудhaa бүридэhэн Ашабагадай полк байhан юм. Тэрэ полкынхид дүрбэн хүхэ тугта хүртэhэн байна.

Удаань буряадай хасагууд сэрэгэй үндэр дээдэ нэрэ хүндэдэ үшөө хоёр дахин хүртэhэн байха: 1842 оной ноябриин 24-дэ Агшаагай буряадуудта арбан туг, 1845 оной августын 15-да Сэлэнгын захиргаанай буряадуудта үгтэhэн.

Хилын харуулда ябаhан буряад хасагуудай дуулаhаншье дууниинь тус арадай түүхэдэ, аман үгэдэ оролсохо байна гэжэ hанагдамаар. Холын харуулда байгаад табигдаhан гү, али айлшаар гэртээ ошоhон хасагуудые нютагайнь зон хүндэтэйгөөр угтажа, найр наада хэдэг байhан. Тиихэдээ тэдэнэрэй хүндэлэлдэ дуу зохёон дууладаг, хатар наада эмхидхэдэг байгаа.

Буряадай түүхэтэ дуунуудай дунда арад зондо элитэ болоhон дуунууд олон. Тэдэ дуунууд соо хасагай албa хаагшадта зорюулhан дуунууд бии. Жэшээлхэдэ, «Туранай харуулшадай дуун» гэhэн дуун тэдэнэй тоодо орон.

Буряадай аман үгын зохёол суглуулагша С. П. Балдаевай Боохондо 1927 ондо бэшэhэн нэгэ дууе энд толилhуу. Тэрэ дуун «Мальжачи зандиин дуун» гэжэ нэрэтэй.

Тэрэ дуунай үгэ иимэ:
Шаралдай нютагта түрэлэйби,
Шадалтай мэргэн бололойби,
Шадал мэдэлээ шангадхажа,
Туранай харуулда гарахамни,
Эдэйн голдо хүүжэлэйби,
Эдир бүхэ гүүлэлэйби,
Илал хабаяа бүхэдхэжэ,
Туранай харуулда ошохомни.

Энэ дуун буряад хасаг Мальжигада зорюулагданхай. Мальжита Шаралдайн отогой хүн. Мальжигын 1740-өөд он багаар Туранай харуулда албa хэжэ байхадань түрэл саданарынь тэрэниие занги (арбанай дарга) болгон hунгаhан байгаа. Тэрэ хүн Туранай харуулда 3 жэл соо хүдэлhэн байха.

Хилэ сахигша хасагуудай хүндэлэлдэ эмхидхэhэн залуушуулай наадан дээрэ тэдэнэртэ зорюулан хатар наада эмхидхэдэг байгаа. Ноёхон, Оронго, Тамша болон Захааминай зарим нютагай зон хасагуудаа угтахадаа «Альчур» гэжэ хатар наададаг байhан гэхэ. Тэрэ хатарынь иимэ дуу дуулалгаар үдэшэгдэдэг байhан:
Дэбисэнэм, дэбисэнэм альчуураа,
Дэбисээд байнам торгыгөө.
Дуратайб, дуратайб амарагтаа,
Дурланамди залуудаа.
Үбдэг дээрээ сүхэрнэм дээ,
Үнэн зүрхэнэй изагуурhaa.
Үеын нүхэр гээшэлши
Үрөөhэн гарышни эрэнэлби.

Энэ дуун Ноёхон нютагта бэшэгдэжэ абтаhан. «Альчур» гэжэ энэ хатар мүнөө хүрэтэр дуулагдадаг. 1953 ондо Ноёхоной хүдөөгэй клубай уран hайханай бүлгэмэйхид республикынгаа харалгада наадаhан байха юм.

Мүнөөнэй хатар наадагшад «Альчур» гэжэ арадайнгаа хатарые энэ үе хүрэтэр үргэлжэлүүлээд байхадаа, уран hайханайнгаа бэлит шадабариие хадагалжа ябана бшуу.

М. СПЕКТОР.

ЭНЭЭНИИЕ МЭДЭХЭ ГҮТ?

Һүүлэй жэлнүүдэй дүнгөөр, СССР-эй хэмэл үhан замай утань 10 мянга шахуу километр болооо. 1965 он хүрэтэр 15 мянган километртэ хүргэгдэхэ.

* * *

1958 ондо СССР-эй хатаагдаhан газарай талмай 8 миллион 400 мянган гектар байhан haa, 1965 он хүрэтэр 10 миллион 600 мянган гектарта хүргэгдэхэ юм.

* * *

СССР-эй 7 миллион гектар эдлүүриин газар искусственна аргаар уhалагдадаг байна. 1965 он хүрэтэр тэрэ талмай 10 миллион 600 мянган гектар болгогдохо.

* * *

СССР-тэ жэл соо ородог шииг нойтоной дунда зэргын хэмжээн 40 сантиметртэй тэнтэй.

(*«Человек и стихия»* гэжэ 1964 оной календарьhaa).

ПРАВДА БУРЯТИИ

Мүнөөдэрэй номерто:

Нэгэдэхи хуудаhанда: «СССР [...] Норвеги хоёрой хоорондохи хан[...] харилсаанай түлөө» гэhэн гар[...] шаг доро нүхэр Н. С. Хрущев[...] Херойн химическэ комбинадт[...] ерэhэн тухай мэдээсэл; КПСС-[...] ЦК-гай, СССР-эй Верховно Со[...] ведэй Президиумэй, СССР-эй[...] Министрнүүдэй Соведэй Бело[...] руссиин Совет Социалис Рес[...] публикын ажалшадта эльгээhэн[...] амаршалга; Интенсификации[...] асуудалаар Б. Николаевай кор[...] респонденци.

Хоёрдохи хуудаhанда: Худө[...] ажахын эрдэмэй кандидат М[...] Рампиловагай «Эдэбхи үүсхэл[...] мартажархёод байхада» гэhэ[...] корреспонденци; ЛВРЗ-гэй 30[...] жэлэй ойдо «Эдэнэр «мүнөөдэр[...] завод байгуулаа»; манай респуб[...] ликада болохоёо байhан Монго[...] лой литературын неделиие угтуу[...] лан, МНР-эй поэт Б. Явуухула[...] най шүлэгүүд; «Түрэл орон до[...] торнай» гэhэн гаршаг доро[...] ТАСС-ай телеграмманууд.

Гурбадахи хуудаhанда: С. Ба[...] маевай «Ойлгууламжын хүдэл[...] мэридэ эдэбхи, нүлөө ехэтэй ар[...] үргэнөөр хэрэглэхэ» гэhэн ста[...] тья; үниинэй кинооператор И[...] Фроловой «Кино буулгаха юр[...] буса арга»; Улаан Үдын Совет[...] скэ районой арадай судья А. Кос[...] тылевагай «Сүүдлүүлэгшэ гэм[...] нэ...» гэhэн корреспонденци[...] уласхоорондын байдалаар хилын[...] саанаhaa абтаhан ТАСС-ай мэ[...] дээсэлнүүд.

Дүрбэдэхи хуудаhан «Суббот[...] ний огонёк» гэhэн гаршагтай. Эндэ Г. Седуновой «Харгыда бо[...] лоhон ушар», бусад hонирхол[...] той материалнууд толилогдо[...]

ГАДААДАДА ГАРГАГДАДАГ МЭЛХЭЙНҮҮД

Хээрын 200 мянган мэлхэй бариха захил үнгэрөөшэ хабар Франциhaa, Бельгиhээ, ГДР-hээ, Голландиhaa, Даниhaa, мүн бусад хэдэн оронуудhaa абтаhан юм. Эдэнэй хахадыень барижа тушааха даалгабари Узбегэй ан баригшадта үгтэhэн байгаа.

Совет Узбекистанай тала дайдаар ногоон тэжээлтэй элдэб амитад элбэг юм. Мэлхэйн хуягынь тэрээниие мяхаша шубуудhaa, мүн бусад дайсадhaa найдамтайгаар хамгаалдаг. Мэлхэй 200, бүришье олон жэлдэ амиды байдаг.

Мэлхэйе барихань ехэ бэрхэтэй: тэрээниие тон багахан саг соо —эдеэлхэ үедэнь лэ, хабартаа эртүүр баридаг байна. Наранай шантаар шаража эхилэмсээр газар малтажа ороод, 9 hapa, заримандаа бүришье үни унтадаг. Тиихэ үедэнь барижа шадагдахагүй!

Тала дайдын набша намаагаар хушагдаха үеэр мэлхэй баригшад хүдэлнэ.

«Зооцентрэй» Ташкентдэхи баазада 70 мянга шахуу мэлхэй тушаагдаа. Хэдэн арбаад мянган мэлхэй Москва эльгээгдээд, тэндэ дахинаа илгагдаhан, шалгагдаhанай hүүлээр хайрсагууд соо эмхилэгдэжэ, захил хэhэн фирмэнүүдтэ ябуулагдахаяа байна.

— Замдаа юу эдихэ юм?

— Юушье эдихэгүй!—гэжэ баазын директор Дмитрий Ромашко харюусана. Мэлхэй юушье эдингүйгөөр жэл үлүүтэй соо байдаг юм.

(АПН).

ЗУРАГ ДЭЭРЭ (зүүн гарhaa): хилын саана эльгээгдэхэсэ байhан мэлхэйнүүд хүйтэн уhaap hэрюусүүлэгдэжэ байна. Баруун гартахи зураг дээрэ мэлхэйнүүд эдеэлүүлэгдэжэ байна.

АПН-эй фото.

Үрэhэ хамгаалдаг элшэ

ГАММА-ЭЛШЭЭР таряа хамгаалха тусхай онhон түхеэрэлгэ Бүхэсоюзна эрдэм-шэнжэлэлгын институдта зохёогдожо, хэрэглэгдэдэг болоо. Иимэ аргаар ургамалнуудай хоротодые тон түргэн усадхаха, тиихэдээ хоро-химикадуудые хэрэглэхэеэ болихо байнабди. Иимэ аргаар хамгаалагдаhан таряан шэмэ, амтаяа алдадаггүй.

Энэ түхеэрэлгын тодхогдоhон байшан соо элшэ сасадаг бассейнтэй, хүдагтай зал, машинын залнууд, лаборатори, бункернууд, диспетчерэй таhалга бии. Иимэ аргаар час соо 400 килограмм таряан шарагдадаг. Бүхы хүдэлмэринь автомат аргаар бүтээгдэнэ.

(АПН).

Һонирхолтой hорёон

НЕДЕЛИ бүри гарадаг «Виесник у сриаду» гэжэ югослав газетын хүдэлмэришэд хэлхеэ холбооной шанар шалгаха hонин арга олоо. Загреб Любляна хоёрой хоорондохи 136 километр зайтай участогта телефоной, телеграфай, гулабхаа хэрэглэдэг почтын, автотранспортын хүдэлмэри жэшэжэ үзэhэн байгаа.

Автомашинын гараhан дары телефоноор хөөрэлдэхэ захил хэhэн, телеграмма ябуулhан, почто зөөдэг гулабхаануудые табиhан байна.

Эдэ дүрбэнэй hорёон hанагдаагүй hонин үрэ дүн үгөө: нэгэдэхи hуурида автомашина гарашоо. Энэ зайе 1 час 32 минута соо ябажа гаталба. Хоёрдохи hууриень телефон эзэлээ. 2 час 15 минута үнгэрhэн хойно телефоной звонок дуулдаа. Гурбадахи hуурида телеграф гараа. Табигдаhан телеграмма 2 час 50 минута боложо гэхэ гү, али түрүүшын 2 гулабхаае 1 минутаар уридлажа хүргэгдөө. Һүүлшын hууриие хоёрдохи паар гулабхаанууд эзэлээ.

М. КОРОЛЕВ.

(ТАСС).

ДЭЛХЭЙН hОНИНОЙ ДЭЭЖЭ

«Вокруг света» журналhaa абтаба.

Хоридохи зуун жэлэй хүн

ЕРЭЭДҮЙ САГАЙ хүнүүд зантагар ехэ толгойтой, бишыхан бэетэй, тамир тэнхээ багатай, тиигэбэшье хүгжэнги ухаатай байха гэжэ зарим уран зохёолшод—фантастигууд түhөөлэн бэшэдэг юм. Антропологуудай шэнжэлэлгэнүүд энэ багсаамжые буруушаана. Антропологиин эрдэм-шэнжэлэлгын институдайхид манай корреспондентдэ иигэжэ хөөрөө: хүн улам ургажа байнхай. Хэрбээ 50 жэлэй урда тээ хүнэй үндэрынь дунда жэшээгээр 165 сантиметр болодог haa, мүнөө 2,5 сантиметрээр нэмэнхэй. Бэеынь шэгнүүр дунда жэшээгээр 1 килограмм нэмэhэн байна.

Манай эдир наhатанай бэеын үндэрынь гушаад оной эдиршүүлэй утын хэмжээнhээ хэдэн сантиметрээр үлүү, уушханиинь ехэ, сээжэнь үргэн болоо.

Мүнөө үеын хүнэй наhан ута болоо, дунда жэшээгээр 65 хүрэнэ. Энэнэй гол шалтагаан юуб гэхэдэ, байра байдалынь, медицинскэ туhаламжада хүртэлгэнь, эдеэ хоолынь hайжараа.

ТАСС-ай корреспондент.

Хээрын холодильник

ЭЛДЭБ МОДОД болон бусад ургамалнуудай хүйтэ тэсэлгые шэнжэлжэ байдаг совет эрдэмтэд тэдэниие юрын эрхэ байдалда туршалга хэхэ арга олоо. Эдэнэр элдэб түрэлэй мододые хаггаан хатуужуулха арга хэрэглэн, ухэр нюдэнэй зарим сортые 253 градус хүрэтэр хүйтэндэ байлгаад үзөө.

СССР-эй Наукануудай академиин ургамал шэнжэлдэг институдай искусственна уларил бүридүүлхэ станциин ахамад инженер Н. Исаков хээрэ хэрэглэхэ нүүдэл холодильник бүтээhэн байна. Тэрэнь элдэб ургамалнуудые 50 градус хүрэтэр хүйтэн температурада саад сэсэрлиг соо байлгаад туршаа.

ТАСС-ай корреспондент.

Редактор **Ц. О. ОЧИРОВ.**

Манай адрес. телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-Удэ, улица Ленина, 35. Телефоны: редактора—23-67, зам. редактора—38-42, зам. редактора—35-84, секретариата—27-37, отделов: сельскохозяйственного производства и партийной жизни—47-59, 35-14, промышленного производства и партийной жизни—48-89, 33-61, корректорская—35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологического—24-74, советского строительства и быта—34-93, рабселькоров и писем—25—41, 38-30, информации—32-74 и переводов—34-05.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Совете Министров Бурятской АССР.

Н00157. Заказ № 695.

БУРЯАД ҮНЭН

4 дэхи нюур.
1964 оной июлиин 4.